

ingev/ İNSANI
GELİŞME
VAKFI

İNSANI GELİŞME ENDEKSİ KAMUOYU (İGE-K)

OCAK 2017

Hazırlayanlar:
Aysen Ataseven
Çağla Bakış

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
ÖZET	5
1. ARKA PLAN:	8
1.1 İNSANİ GELİŞME KAVRAMI VE ÖLÇÜMÜ() :	8
1.2. UNDP YAKLAŞIMINA GÖRE İNSANİ GELİŞMENİN BOYUTLARI:.....	10
1.3 İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ NEREYE?	10
1.4 ARAŞTIRMA KAPSAMI.....	11
1.4.1 GENEL YAKLAŞIM, REFERANSLAR VE PRENSİPLER	11
1.4.2 SORU FORMU TASARIMI.....	11
2. ARAŞTIRMA TASARIMI:.....	13
2.1 ÖRNEKLEM SEÇİMİ	13
2.2 ANALİZLER	14
2.2.1 ÖRNEKLEM AĞIRLIKLANDIRMA	14
2.2.2. VERİ PUANLAMA SİSTEMİ.....	14
2.2.3- ENDEKS HESAPLAMA.....	15
2.2.4 İGE-K VE ALT BİLEŞEN ENDEKSLERİ	16
3. ARAŞTIRMA BULGULARI	21
3.1 İNSANİ GELİŞİM ENDEKSİ – KAMUOYU (İGE-K).....	21
3.2 BÖLGELER BAZINDA İGE-K	22
3.3 DEMOGRAFİ GRUPLARI BAZINDA İGE- K	23
3.4 İGE-K ALT BİLEŞEN SONUÇLARI	24
3.4.1 SAĞLIK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI	24
3.4.2 EĞİTİM ALT BİLEŞENİ DETAYLARI.....	25
3.4.3 BİREYSEL EKONOMİ ALT BİLEŞENİ DETAYLARI:.....	27
3.4.4 BARINMA ALT BİLEŞENİ DETAYLARI	30
3.4.5 TOPLUMSAL KATILIM ALT BİLEŞENİ DETAYLARI.....	31
3.4.6 İNSANİ GÜVENLİK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI.....	33
3.4.7 SOSYAL ADALET ALT BİLEŞENİ DETAYLARI	35
3.4.8 ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI	36
3.4.9 SOSYAL HAYAT ALT BİLEŞENİ DETAYLARI.....	38
4. SONUÇ.....	40
5. EKLER	42
5.1 ŞİRKET DEĞERLENDİRMELERİ	42
5.2 ÇALIŞMA HAYATI DEĞERLENDİRMELERİ	43
5.3 EK TABLO	44

SUNUŞ; Günlük hayatın içinde İnsani gelişme

İngev’de insani gelişme konusuna dikkat çekmeyi ilk öncelikli amacımız olarak görüyoruz. İnsani Gelişme UNDP çalışmalarıyla kavramsal bir çerçeveye oturdu ve ülkelerin karşılaştırıldığı bir niceliksel ölçümleme ile somutlandı. Giderek geliştiriliyor. Bütün ülkelerin ortak istatistik bazda yorumlanabilmesi için 200’e yakın ülkeden aynı standartta veri bulunması gerekiyor. Bu nedenle insani gelişme kavramı daha geniş bir kapsam taşısa bile global ölçümler en kilit ve ulaşılabilir makro veri ile sınırlı kalıyor.

İnsani gelişme ile ilgili endeks çalışmaları nesnel durum göstergesi olan makro veri setlerinin analizine dayanıyor. Yine İNGEV tarafından tamamlanan İGE-İ (İnsani Gelişme Endeksi-ilçeler) reel veri seti üzerinden hazırlandı.

Sizlerle paylaştığımız İnsani Gelişme Endeksi-Kamuoyu (İGE-K) ile ise konuya bir başka açıdan yaklaşıyoruz. Bildiğimiz kadarı ile dünyada da ilk sayılabilecek bu deneme, bireylerin kendi kişisel deneyimleri ile insani gelişmenin kavramsal çerçevesini birleştiren bir endeks yaratmayı amaçlıyor. Böylece çalışma makro istatistik veriye göre değil, bireyin kendine atfettiği hayat deneyimine göre insani gelişmeyi değerlendiriyor. Örneğin genel ölçümde ülkedeki ortalama yaşam süresi önemli bir makro gösterge olarak alınırken, bu çalışmada bireyin sağlık hizmetine erişme konusunda yaşadığı deneyim ölçüme esas oluyor.

Böylece İGE-K günlük hayat deneyimizi içinde insani gelişme düzeyimizi ölçmeyi hedefliyor.

İGE –K toplam sonucu 100 üzerinde 59,3. 100 en ideal noktayı, kusursuz noktayı oluşturuyor. Gerçekte herhangi bir ülkede, herhangi bir zamanda erişilmesi imkânsız bir seviye olduğu söylenebilir. Bu nedenle mutlak seviyeden çok karşılaştırmalı olarak endeks sonucu yorumlanmalı. Şimdilik elimizde başka ülkelerle karşılaştırılabilir bir veri seti olmadığından 59,3 skorunu gelişme ihtiyacı (ve potansiyeli) yüksek olarak nitelenebiliriz.

İGE-K ile ilgili yorumları daha çok toplam sonucun altında ve üstünde kalan bileşenler olarak yapmak doğru. İGE-K dokuz alt bileşen ve bunları oluşturan 61 değişkenden (soru) oluşuyor

İGE-K skoru olan 59,3’ten ciddi olarak yüksek çıkan 3 bileşen var; konut özelliklerini gösteren “barınma” bileşeni (78,8), güvenli bir ortamda yaşanıp yaşanmadığını gösteren “insani güvenlik” bileşeni (74,3) ve ağırlıklı olarak sağlık hizmet erişimini gösteren “sağlık” bileşeni (70.5.) İnsani Güvenlik bileşenini oluşturan cevaplardan birisi diğerlerinden oldukça farklılaştığı için dikkat çekmekte yarar var; günlük hayatta terör tehlikesi hissetmememe sadece 49,9. İçinden geçtiğimiz ortamdaki yüksek insani gerginliği yansıtıyor.

Öte yandan üç bileşen ise ortalamanın ciddi olarak altında. Bunlardan özellikle ikisi diğer birçok bileşeni de tetikleyebilecek temel unsur niteliğinde. Sosyal hayata katılımı gösteren sosyal hayat bileşeni(30,7), gelir kalitesini gösteren bireysel ekonomi bileşeni (43.6) ve alınan eğitimin bireye katkı düzeyini gösteren eğitim bileşeni (46,3) oldukça zayıf bir seviyedeler.

Raporun proje yönetimini ve hazırlanmasını Aysen Ataseven üslendi, istatistik analizlerini Çağla Bakış gerçekleştirdi, saha çalışmasını Ertan Aksoy yönetti. Aysen yönetiminde insani gelişme kavramının soyutluktan somuta doğru ilerleyip, “ete kemiğe” bürünmesine yeni bir bakış getiren öncü bir çalışmaya imza attığımızı inanıyorum.

İnsani gelişme konusuna dikkat çekmek önemli olabilir. Daha önemlisi ise bunu yöneticilere yardımcı olabilecek, üzerinde aksiyon alınabilir bir yönetsel performans ölçütü halinde geliştirebilmek. Bu yolda olduğumuzu umuyoruz.

Vural Çakır

ÖZET

Araştırmanın Amacı:

Araştırmanın temel amacı, sınırlı sayıda değişken ve kısıtlı istatistik göstergelerle takip edilen insani gelişim konusunun, günlük hayatta bireylerin sahip oldukları imkân ve fırsatlar doğrultusunda değerlendirilmesi ve buradan hareketle bireysel deneyimlere dayalı bir insani gelişim kamuoyu endeksi üretilmesidir.

Nicel Çalışma Tasarımı ve Kapsamı:

İnsani Gelişim Endeksi-Kamuoyu (İGE-K) skorunu ortaya çıkarmak amacı ile Türkiye genelinde İBBS 2. düzey alt bölgeleri temsil eden 27 ilde, 18 yaş üstü 1660 kişi ile 3 Ekim – 15 Kasım 2016 tarihleri arasında, telefon görüşmeleri ile bir araştırma gerçekleştirildi.

Araştırma kapsamı belirlenirken, UNDP tarafından belirlenen kavramsal çerçeve referans alınarak, 9 alt bileşen belirlendi. Bu bileşenler sağlık, eğitim, bireysel ekonomi, barınma, toplumsal katılım, insani güvenlik, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal hayattır.

İGE- K nedir?

İGE-K -, Türkiye kamuoyunun öz değerlendirmeleri doğrultusunda ortaya çıkan deneyim bazlı **insani gelişme** kamuoyu endeks skorudur. İGE-K 0 ile 100 arasında değer alabilen bir endekstir. 0 puan, ülkede insani gelişmedeki imkân ve deneyimlere yönelik en düşük değerlendirme düzeyini, 100 puan ise, en yüksek değerlendirme düzeyini gösterir.

İGE-K nasıl hesaplanır?

İGE-K , UNDP tarafından belirlenen kavramsal çerçeve referans alınarak belirlenen 9 alt bileşenin aritmetik ortalamalarından iki aşamada hesaplanmaktadır. Birinci aşamada her bir alt bileşen için, bu bileşenin alt unsurlarından hareketle bir alt endeks hesaplanır. İkinci aşamada alt endekslerin aritmetik ortalaması ile İGE-K endeksine ulaşılır.

Araştırma Bulguları

İGE-K skoru 100 üzerinden 59,3 - geliştirmeye açık ve orta düzeyde.

Türkiye'deki bireylerin insani gelişim konusunda sahip olduğu imkân ve fırsatları, yaşanan deneyime dayalı olarak tespit etmek üzere tasarlanan araştırmanın sonuçları, Türkiye'de insani gelişim düzeyinin geliştirmeye açık, orta düzey bir seviyede olduğunu göstermektedir. Hesaplanan **İGE-K** değeri 0-100 arasında 59,3 olmuştur.

İnsani gelişimin temel göstergeleri içinde eğitim ve bireysel ekonomi değerlendirmesi olumsuz, barınma ve sağlık daha olumlu.

İnsani gelişimin bileşenleri incelendiğinde, bu konuda temel göstergeler arasında kabul edilen bireysel ekonomik durum (43,6) ve eğitim (46,3) bileşenlerinin 50 puan altında olduğu tespit edilmiştir. Sağlık (70,5) ve barınma (78,8) konuları ise daha olumlu değerlendirilmiş ve 70 puan bandında skorlar almıştır.

Araştırma bulguları, bireylerin kendilerini ekonomik açıdan güvende hissetmediklerini göstermektedir.

Bireyler ancak temel ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli ekonomik güce sahip görünmektedir. Ancak işsizlik/ekonomik kriz/ hastalık gibi olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda geçimini sağlayamayacak durumda olduklarını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra, ileri yaşlardaki ekonomik durumları hakkında da kendilerini güvende hissetmemektedirler.

Eğitim alanında ise, verilen eğitimin niteliğinin düşük olduğu yorumu yapılmıştır. Kuşaklar arasında eğitime erişim konusunda bir iyileşme olsa da, eğitimin niteliği konusunda yapılan değerlendirmeler olumsuz ve düşük seviyededir (40-50 puan bandında).

Sağlık konusu, insani gelişimi doğrudan etkileyen temel bileşenler içerisinde en olumlu değerlendirilen konu olmuştur. Bu konuda da iyileştirme alanları olmakla birlikte, sağlıklı bir ömür için sahip olunan imkân ve fırsatların deneyime dayalı öz değerlendirme skoru 70 puan seviyesinde, diğer bileşenlere göre yüksek düzeydedir.

Barınma konusunda genel olarak olumlu değerlendirmeler ve 70 puan bandında bir skor söz konusudur. Barınmada konutun alt yapı özelliklerine yönelik skorlar görece yüksek iken, konut çevresine yönelik gürültüsüzlük ve temiz hava gibi konularda skorlar kısmen daha düşüktür. Bu sonuç şehir planlaması ve belediyecilikte dikkate alınması gereken bir geri bildirim olarak kabul edilebilir.

 İnsani gelişime koşullar hazırlayan bileşenler, temel göstergelere göre daha olumlu. Sosyal hayat hariç.

Toplumsal Katılımcılık (60,5), 60 puan seviyesinde, geliştirmeye açık orta düzey bir skor almıştır. Bireylerin karar alma süreçlerine katılım ve hür irade ile oy kullanma konusundaki değerlendirmeleri (70-80 bandında) olumlu değerlendirilen konular olmuştur. İfade özgürlüğü konusunda ise görüşlerini her yerde özgürce ifade etme (66,9) konusunda kısmi bir çekingenlik olsa da, görüşlerini ifade ettiği için baskıya uğramaktan endişe edilmediği (88,4) belirtilmektedir. Örgütlü toplumun bir parçası olma, yönetim ve medyaya güven konuları ise daha olumsuz ve düşük skorlarla (50 puan ve altında) değerlendirilmiştir. Özellikle gençlerin ve kadınların dernek, vakıf, sivil toplum kuruluşu veya siyasi parti yolu ile örgütlenme düzeyi belirgin şekilde düşüktür.

İnsani Güvenlik (74,3), 70 puan bandında, olumlu değerlendirilen bir konu olmuştur. Bu alandaki yüksek skorun altında, farklı yaşam tarzlarına tolerans, mahallede ve işte/okulda dil, din, etnik köken yüzünden ayrımcılık yaşamamak, bireysel hayata yön veren seçimlerde özgür olmak ve inanç özgürlüğünü yaşamak konularında yüksek skorlarla ifade edilen olumlu değerlendirmeler yatmaktadır. Bununla birlikte can ve mal güvenliği ile terör tehlikesine yönelik belirgin bir tedirginlik söz konusudur. Bu tedirginlik İnsani Güvenlik alt endeks skorunu düşürmektedir. İlginç bir diğer bulgu da, farklı yaşam tarzlarına yönelik 80 puan bandında toplumsal toleransı işaret eden değerlendirmelere rağmen, yaşam tarzını **özgürce** yaşamak konusunda nispeten daha olumsuz -60 puan bandında-değerlendirmeler yapılmış olmasıdır.

Sosyal Adalet, (63,2) değerlendirmesi 60 puan seviyesinde puan almış, geliştirmeye açık orta düzey bir skor almıştır. Alt endeksin unsurları incelendiğinde ilk etapta adalet sistemine güven (54,0) ve örgütlenme serbestliği (57,0) konularındaki değerlendirmenin 50 puan bandında ve diğer unsurlardan belirgin şekilde düşük olduğu göze çarpmaktadır. Mültecilerle birlikte yaşamak konusundaki skorun 60 puan bandındaki seviyesi ise (66,2) bu konudaki kısmi isteksizliğe işaret eder düzeydedir.

Çevresel sürdürülebilirlik (66,1) konusunda 60 puan bandındaki skor, geliştirmeye açık, orta düzey bir seviyeye işaret etmektedir. Özellikle kamusal kararların doğal dengeyi gözetenek verilmesi ve doğal gıdalara

ulaşım konularında, kamuoyunda olumsuz bir değerlendirme söz konusudur.

Sosyal hayat, en düşük endeks değerini (30,7) alan alt bileşen olmuştur. Kadınların ve orta yaş ve üzeri grubun sosyal hayatı daha geridedir.

1. ARKA PLAN:

1.1 İNSANI GELİŞME KAVRAMI VE ÖLÇÜMÜ⁽¹⁾ :

İnsani gelişme milli gelir dışında bir refah göstergesi olup; gelir ile birlikte eğitim, sağlık ve iyi yaşam standartlarını içeren çok boyutlu bir kavramdır.

İnsanların içinde bulunduğu ekonomilerin zenginliğinden öte, insan hayatının zenginleşmesiyle ilgili bir kavram olan insani gelişme, insanların kendilerine ve sahip oldukları fırsatlara odaklanan bir yaklaşımdır. Bireyin istediği hayatı yaşaması için daha fazla özgürlük ve imkân sağlanmasıyla ilgilidir. İnsani gelişme öte yandan, daha fazla seçme şansı ve daha fazla fırsatın tanınmasına odaklanmaktadır. Tüm insanlara bireysel veya kolektif olarak, kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri, üretken ve yaratıcı bir hayat geçirebilmeleri için gerekli şartları sağlamayı hedeflemektedir. (İNGEV, 2016)

İnsani gelişme kavramı, ilk kez İnsani Gelişme Endeksi başlığı ile Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq tarafından 1990 yılında çeşitli bileşenlere dayalı olarak ülkeler düzeyinde oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yayınladığı Gelişme Raporu'nda 1990 yılındaki endekse yer verilmiş ve insani gelişme sadece gelir ile değil eğitim ve sağlık alanındaki göstergelerle birlikte değerlendirilmiştir. Bu bağlamda uzun, sağlıklı ve yaratıcı bir hayat, bilgi ve eğitime erişilebilirlik ve bireysel gelişimi sağlayabilecek kaynaklara ulaşmak insani gelişmenin temel unsurlarıdır. Ülke düzeyinde veri derlenen ve 1990'dan bu yana açıklanan İnsani Gelişme Endeksi, bazı hesaplama değişiklikleri ile günümüze kadar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından açıklanmaya devam edilmiştir.

İnsani Gelişme Endeksi 1990 yılından günümüze kadar metodolojik güncellemelerle hesaplanmaya devam edilmiş, ülke ve veri kapsamına göre şekillendirilmiştir.

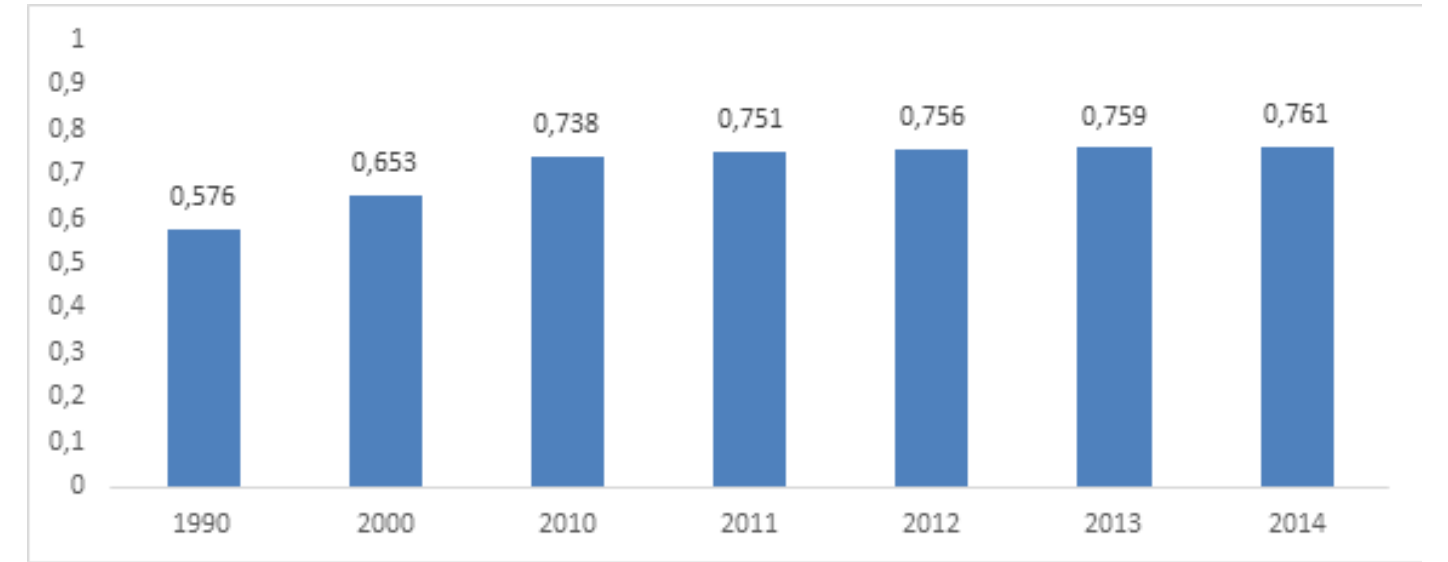
1990 yılında İnsani Gelişme Endeksi hesaplanırken üç ana faktör kullanılmıştır. Doğumda yaşam süresi sağlık, okuryazar oranı eğitim ve kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hâsıla gelir göstergesi olarak hesaplamaya katılmıştır. Bu üç gösterge eşit ağırlığa sahip olarak değerlendirilmiş ve ortalaması alınarak endeks hesaplanmıştır. 1991 yılında eğitim göstergesi olarak iki değişken kullanılmaya başlanmıştır. Okur-yazar oranı ile birlikte ortalama okullaşma oranı da dikkate alınmış; okuryazar oranı 2/3, okullaşma oranı ise 1/3 oranında eğitim endeksini etkilemiştir. Öte yandan gelir endeksi hesaplanırken kullanılan yöntem değiştirilerek kişi başına düşen GSYH, yoksulluk sınırıyla ilişkilendirilmiştir. 1994 yılına gelindiğinde daha önceki yıllarda endeksin hesaplanmasında kullanılan maksimum ve minimum değerler sabitlenmiştir. Buna göre yaşam beklentisi 25-85 yıl, okuryazar oranı %0-%100 oran, ortalama okullaşma yılı 0-15 yıl ve kişi başına düşen gelir ise 200 \$-40.000 \$ aralığında belirlenmiştir. 1995 yılında ortalama okullaşma oranı yerine, ilk, orta ve lise eğitimlerine katılma oranı alınmaya başlanmış; kişi başına düşen gelirden ise minimum düzey 100 dolara çekilmiştir. 1999'da kişi başına düşen gelirin logaritmik değeri endekse dâhil edilmiş, böylece kişi başına gelir düzeyinin artışının genel endekse etkisi azalarak artan bir yapıya bürünmüştür. (UNDP, 1990-2015)

İnsani Gelişme Endeksi'nin hesaplanmasındaki en güncel değişiklik, 2010 yılında eğitim ve gelir endekslerinde yapılmıştır. Eğitim başlığı altında ortalama okullaşma oranının yanı sıra beklenen okullaşma

yılı da hesaplamaya katılmış, okuryazar oranı dışarıda bırakılmıştır. Beklenen okullaşma oranı, 25 yaş üstü bireylerin aldıkları toplam eğitim yıllarının ortalaması dikkate alınarak hesaplanmıştır. Gelir başlığında ise satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hâsılanın yerine, kişi başına düşen gayri safi milli gelir kullanılmıştır. Bu değişikliklerle beraber beklenen yaşam süresi 20-83,2 yıl, beklenen okullaşma 0-20,6 yıl, ortalama okullaşma 0-13,2 yıl ve kişi başına düşen gayri safi milli gelir ise 163\$-108.211\$ olarak sabitlenmiş ve genel endeksin hesaplanmasında aritmetik ortalama yerine geometrik ortalama benimsenmiştir. (UNDP, 2010)

Endeksin sonuçları yıllar itibarıyla incelendiğinde Norveç, Avustralya, İsviçre, Danimarka, Hollanda, Almanya, İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın genel olarak ön sıralarda yer aldığı gözlenmektedir. Türkiye'nin ise 1990'dan bu yana insani gelişme endeksindeki skoru sürekli bir artış eğilimindedir. Ancak bu artış eğilimi ülke sıralamaları açısından fazla etkili olamamıştır. Türkiye, insani gelişme endeksinde son iki yıldır 188 ülke arasında 72. sırada yer almıştır. (UNDP, 2015)

Grafik 1. İnsani Gelişme Endeksi – Türkiye (1990-2014)

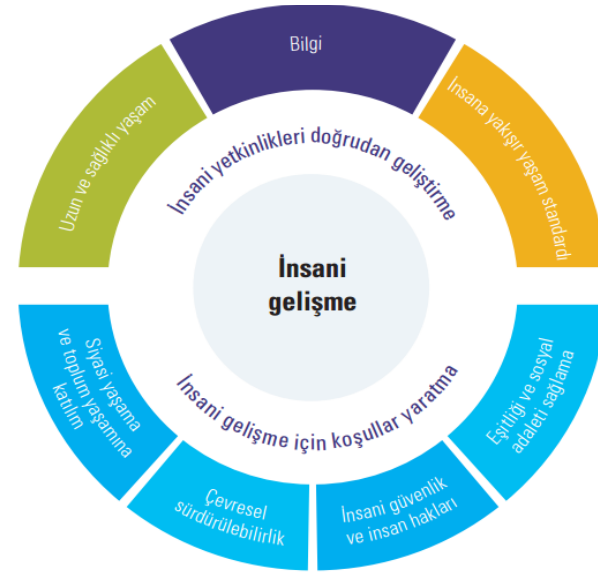
Kaynak: (UNDP, 2015)

1 İNGEV Yayınları, İnsani Gelişme Endeksi – İlçeler (İGE-İ) Çalışma Raporu, 2016.

1.2. UNDP YAKLAŞIMINA GÖRE İNSANI GELİŞMENİN BOYUTLARI:

UNDP'nin 2015 İnsani Gelişme Raporu'nda yedi ana başlıkta ele alınan insani gelişme bileşenleri, doğrudan geliştirme ve gelişim için koşullar yaratma gücü açısından yandaki gibi ifade edilmektedir. İnsani gelişimi doğrudan geliştiren unsurlar, UNDP'nin düzenli olarak takip ettiği göstergeleri işaret ederken, koşul yaratan unsurlar ise endeksin ufkunu ortaya koymaktadır.

Kaynak: UNDP İnsani Gelişme Raporu, 2015

1.3 İNSANI GELİŞME ENDEKSİ NEREYE?

İnsani gelişim kavramının kapsamı yıllar içinde gelişmektedir. UNDP İnsani Gelişme Rapor Ofisi, 2016 yılı için endeksin çevresel sürdürülebilirlik, cinsiyet eşitliği, insani güvenlik gibi konuları da yansıtacak şekilde nasıl geliştirilebileceği üzerine çalıştıklarını açıkladı. İnsani Gelişme Rapor Ofisi Koordinatörü Selim Jahan, gelecekteki insani gelişim sadece niceliksel ölçütlerle değil, niteliksel olarak da ele alınmasının mecburi olduğu görüşünde.²

“İnsani Gelişim konusuna bakarken sadece sayısal göstergelere değil, niteliksel göstergelere de bakmak mecburidir. Yıllar içerisinde, pek çok toplumda insani gelişime yönelik kayda değer gelişme sağlandı. Örneğin, daha yüksek okullaşma oranı ile geçmiş on yıllara nazaran çok daha fazla sayıda çocuk ilköğretim almaya başladı. Fakat eğer bu çocuklar düzgün bir şekilde okuyup yazamıyorlarsa, bu sürdürülebilir bir insani ilerlemeyi temsil etmez. Şimdi daha fazla ulaşılabilir veri sayesinde, 2016 raporu, insani gelişim girdilerinden veya çıktılarından ziyade (okullaşma oranı gibi) insani gelişim çıktılarının niteliğine (bu örnekte öğrenmeye) bakacak.” Selim Jahan, Direktör, İnsani Gelişim Raporlama Ofisi, 1 Haziran 2016

Peki, resmi istatistik göstergelerle takip edilen bu verilerin, gündelik yaşamda ve bireysel düzeyde karşılığı nedir? İnsani gelişimin doğrudan ve koşulsal bileşenlerine konu olan imkân ve fırsatlar ne düzeyde ulaşılabilir durumdadır? Adil bir erişimden söz edilebiliyor mu? Sahip olunan imkânların niteliği ihtiyaçları karşılar düzeyde mi? Mevcut yaklaşımı ve kavramsal çerçeveyi bir cetvel olarak önümüze koyacak olursak, kamuoyunun bu çerçevede öz değerlendirmesi nedir?

İnsani Gelişim Vakfı, bu soruların Türkiye kamuoyundaki cevaplarını bulmak üzere Türkiye genelinde bir kamuoyu araştırması gerçekleştirdi. Elinizdeki rapor, bu soruların yanıtlarını bulma düşüncesinin bir ürünüdür.

² Measuring Human Development in the Future, 01 June 2016, <http://hdr.undp.org/en/content/measuring-human-development-future>

1.4 ARAŞTIRMA KAPSAMI

1.4.1 GENEL YAKLAŞIM, REFERANSLAR VE PRENSİPLER

İnsani Gelişim Kamuoyu Değerlendirmesi araştırmasını tasarlarken aşağıdaki gibi ilerlenmiştir:

- 1) İnsani gelişimin UNDP tarafından ortaya konulan kavramsal çerçevesini referans alan, bu çerçevede ele alınan doğrudan ve dolaylı (insani gelişme için koşullar yaratan) bileşenleri kapsayan bir yaklaşım hazırlanmıştır.
- 2) Bu bileşenlerin yaşamdaki yansımalarını bireysel düzeyde somutlaştıran, genel duruma yönelik kanaatler yerine, bireysel deneyime dayanan an öz değerlendirmeye yönelik ifadeler oluşturulmuştur.
- 3) İfadeler oluşturulurken, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesi gibi, uluslararası sözleşmelerdeki hak tanımlarından faydalanılmıştır.
- 4) TÜİK Yaşam Koşulları Araştırması'nda takip edilen konut ve barınma yaklaşımından faydalanılmıştır.
- 5) UNDP'nin insani gelişim endeksinin geleceği hakkındaki vizyonuna paralel olarak, insani gelişime konu olan imkânların niceliksel olduğu kadar niteliksel değerini de anlamaya çalışan ifadeler oluşturulmuştur.

1.4.2 SORU FORMU TASARIMI

Soru formunu tasarlarken öncelikle, UNDP tarafından benimsenen ve insani gelişimi doğrudan geliştiren ve insani gelişme için koşullar yaratan bileşenleri dikkate alarak, çalışmanın ana çerçevesi belirlenmiştir.

Buna göre insani gelişimde konu olan dokuz ana bileşen, sağlık, eğitim, bireysel ekonomi, barınma, toplumsal katılım, insani güvenlik, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal hayat olarak belirlenmiştir.

Burada amaç, resmi istatistikler doğrultusunda, sınırlı sayıda değişken ile takip edilen insani gelişimin, bireysel deneyimlere bağlı olarak ve daha geniş bir kapsam içinde günlük hayattaki karşılığını, diğer bir deyimle “insani gelişim deneyimini” tespit etmek olmuştur.

Bu bileşenlerin her birisi için, bileşenin doğasına uygun olacak şekilde, “erişim”, “nitelik” ve “hak” temaları çerçevesinde ifadeler hazırlanmıştır. Bununla birlikte deneyim yaşanma oranı düşük olabilecek belli unsurlarda “bireysel yaşantınızı düşünerek” vurgusu ile “Mahkemeye işim düşse adalet yerini bulur.” gibi, beklentilerden hareketle cevaplanacak az sayıda da olsa kanaate dayalı unsur da kapsamda yer almaktadır.

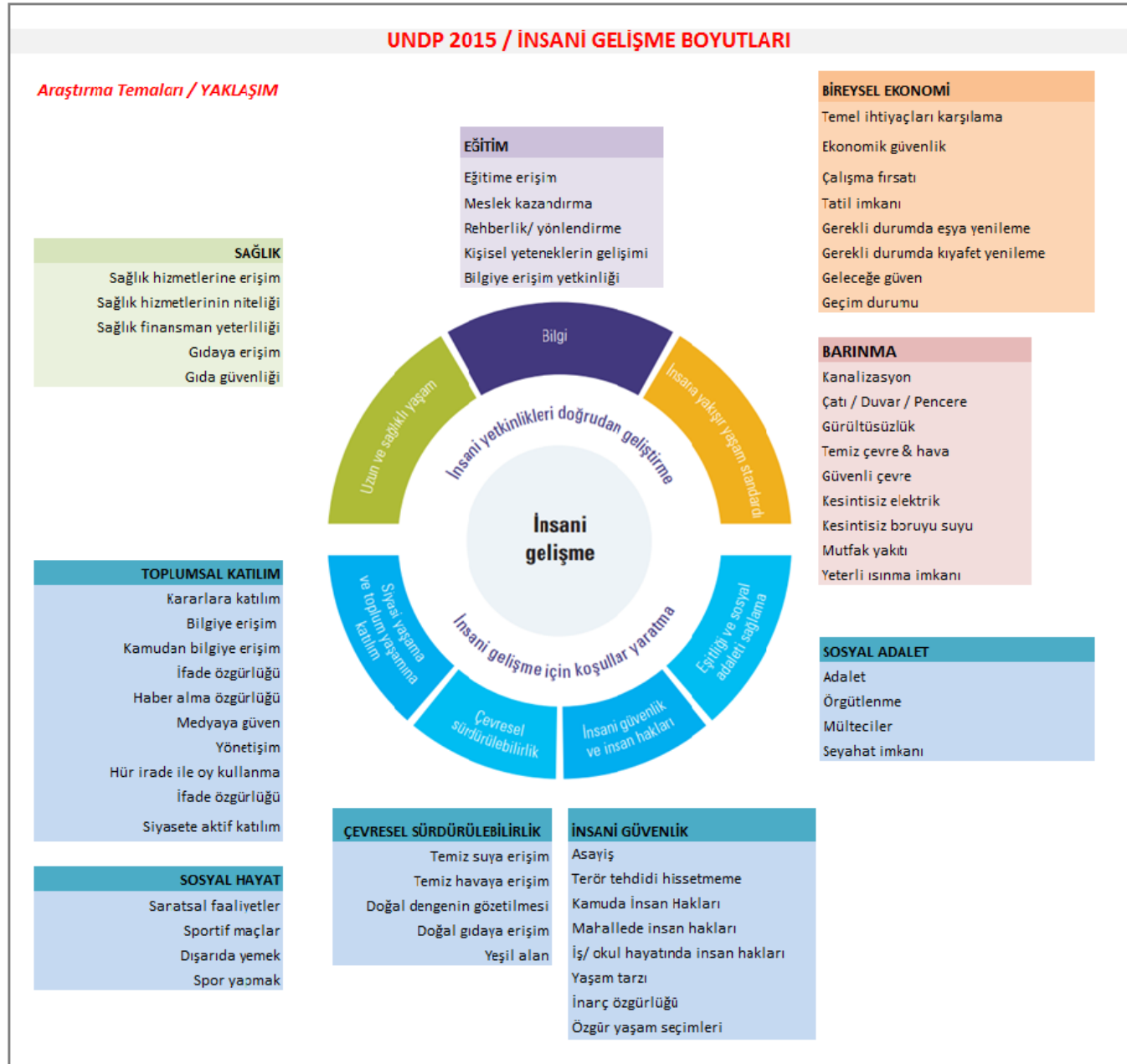
Soru formunda yer alan unsurlar tasarlanırken insani gelişimin birey odaklı kavramsal çerçevesine sadık kalacak şekilde, aile ya da topluluğa yönelik değil, bireye ve bireysel deneyimlere odaklanan bir yaklaşım benimsenmiştir.

Her ne kadar sorgu unsurları belirlenirken, “deneyim” ön planda tutulsa da, yapılan değerlendirmelerde bireysel kavrayış ve yargılara dayalı bir sübjektivite elbette söz konusudur. Örneğin, “temiz suya erişim” konusu değerlendirilirken, katılımcıların her birinin bu kavramdan aynı şeyi anladığından emin olamayız. Aynı şekilde, “istenilen seviyeye kadar eğitim almak” konusunda istenilen seviyenin eşiği, kaçınılmaz olarak öznel

bir değerlendirme olacaktır.

Bu sebeple, verilen cevapların gerçek durum ile tam bir tutarlılık içinde olmadığı durumlar da ortaya çıkabilir. Ancak beklenti ve durum tespiti açısından, kamuoyunun “bireysel deneyimlerden” hareketle yaptığı değerlendirmeye işaret edecektir.

Araştırma kapsamı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

2. ARAŞTIRMA TASARIMI:

2.1 ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Örneklem planını hazırlarken tabakalı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Buna göre İBBS 2. Düzey’de 26 alt bölgeyi temsil edecek 27 il seçilmiştir. Örneklem dağılımı, alt bölgelerin nüfus oranları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Seçilen 27 ilde, 18 yaş üstü kadın ve erkeklerle toplam 1660 görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 27 ilde ve toplam 320 ilçede yaşayan kişiler ile görüşülmüştür. İlçe dağılımları, rastlantsal olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında yer alan iller ve görüşme adetleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Bölge Kodu	Bölge İsmi	İller	Görüşme adedi (n)	Bölge Toplam (n)	Bölge (%)
TR1	İstanbul	İstanbul	317	317	19%
TR2	Batı Marmara	Tekirdağ	39	75	5%
		Balıkesir	36		
TR3	Ege	İzmir	89	210	13%
		Aydın	59		
		Manisa	62		
TR4	Doğu Marmara	Bursa	86	163	10%
Kocaeli	77				
TR5	Batı Anadolu	Ankara	112	163	10%
		Konya	51		
TR6	Akdeniz	Antalya	66	212	13%
		Adana	79		
		Hatay	67		
TR7	Orta Anadolu	Kırıkkale	33	81	5%
		Kayseri	48		
TR8	Batı Karadeniz	Zonguldak	19	93	6%
		Kastamonu	17		
		Samsun	57		
TR9	Doğu Karadeniz	Trabzon	57	57	3%
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum	21	45	3%
		Ağrı	24		
TRB	Ortadoğu Anadolu	Malatya	34	76	5%
		Van	42		
TRC	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep	51	168	10%
		Şanlıurfa	39		
		Diyarbakır	36		
		Mardin	42		
TOPLAM			1660	1660	100%

Hata payı: Araştırma bulgularının hata payı, %95 güven aralığında +/- % 2,41, yüzde 99 güven aralığında +/- % 3,17'dir. (Hata payları 18 yaş üstü nüfus temel alınarak hesaplanmıştır.)

Yöntem: Araştırma bilgisayar destekli telefon görüşmeleri (CATI) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, seçilen iller için demografik dağılım (yaş, cinsiyet, eğitim durumu) oranları takip edilerek (takip kotası ile) gerçekleştirilmiştir.

Zamanlama: Görüşmeler 3 Ekim- 15 Kasım 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleşen Örneklem Yaş & Cinsiyet Dağılımı: Araştırmada yaş ve cinsiyet dağılımları

aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

Yaş grubu	(n)	%
Gençler (18-34)	771	46%
Orta yaş (35-49)	525	32%
İleri yaş (50-65+)	364	22%
Genel Toplam	1660	100%

Cinsiyet	(n)	%
Erkek	872	53%
Kadın	788	47%
Genel Toplam	1660	100%

2.2 ANALİZLER

2.2.1 ÖRNEKLEM AĞIRLIKLANDIRMA

Araştırma verileri, Türkiye geneli yaş ve cinsiyet dağılımına göre ağırlıklandırılarak analiz edilmiştir. Buna göre ağırlıklandırılmış veri setinde yaş ve cinsiyet dağılımı Türkiye geneline paralel olarak aşağıdaki gibi

Yaş grubu	%
Gençler (18-34)	39%
Orta yaş (35-49)	30%
İleri yaş (50-65+)	31%
Genel Toplam	100%

Cinsiyet	%
Erkek	50%
Kadın	50%
Genel Toplam	100%

Bilgi notu: Tablo ve grafiklerdeki verilerin frekansları gerçekleşen görüşme sayılarını gösterir. Skorlar ise ağırlıklandırma yapılmış veri kullanılarak yapılan analizlerin sonuçlarıdır.

2.2.2. VERİ PUANLAMA SİSTEMİ

- Araştırmada 0 ile 100 arasında bir endekse ulaşmak hedeflenmiştir. Bu sebeple veriler aşağıdaki gibi puanlandırılmıştır:
- 1 ile 10 arasındaki katılım düzeyine yönelik sorular, ölçek kaydırma yöntemi ile 0 ile 100 arasına çekilmiştir.
- Konut bölümünde endekse giren evet/hayır soruları için Evet- 100, Hayır-0 puanlaması yapılmıştır.

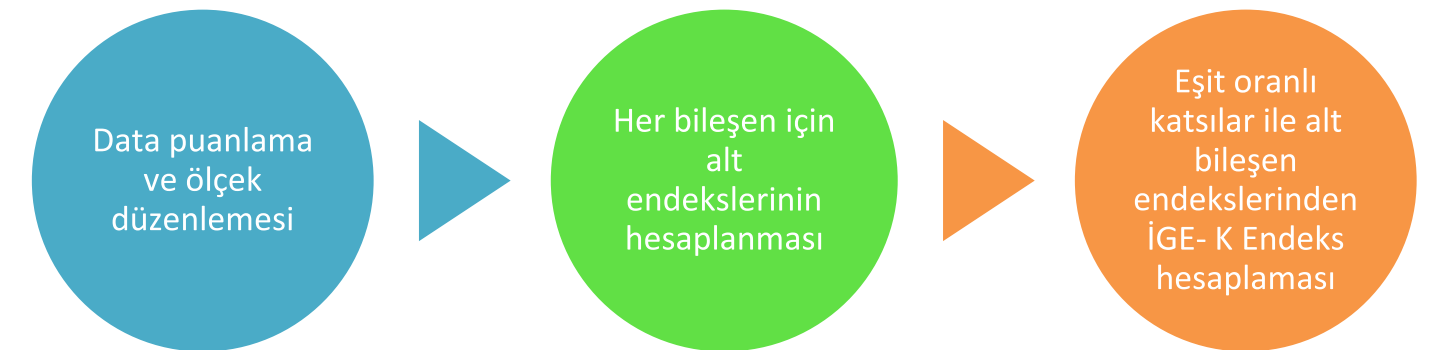
- Endekse giren sivil toplum, dernek veya siyasi parti üyeliği sorusunda, Evet- 100, Hayır-0 olarak puanlanmıştır.
- Sosyal hayat bölümünde endekse giren 4'lü ölçek yardımıyla (Hiçbir zaman, Nadiren, Sıklıkla, Her zaman) sorulan sosyal aktivitede bulunma sıklığı verisi, sıklık düzeyine göre 0- 33-66-100 olarak puanlanmıştır.

Yeşil alana erişim (evet/hayır) sorusunda Evet- 100, Hayır-0 olarak puanlanmıştır.

2.2.3- ENDEKS HESAPLAMA

- **İGE-K** kademeli olarak aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:
- Tüm unsurlarla yapılan faktör analizi sonucunda, yaklaşımda belirlenen 9 faktöre ulaşılmış, böylece bileşenlerin 9 boyutta açıklayıcı şekilde gruplanmış olduğu faktör analizi ile doğrulanmıştır.
- Belirlenen – ve faktör analizi ile teyit edilen- insani gelişimin 9 bileşenin her birisi için, bu bileşenlerin alt unsurlarının görüşme bazında aritmetik ortalamasından, alt bileşen endeksleri oluşturulmuştur.
- Daha sonra 9 bileşenin alt endekslerinin yine görüşme bazında aritmetik ortalaması ile İnsani Gelişim Endeksi-Kamuoyu (İGE-K) oluşturulmuştur. Alt bileşenlerin her birisi, endekse eş düzeyde etki etmektedir.

Gerek İGE-K gerekse alt endekslerin ortalamalarının görüşme bazında hesaplanarak genel ortalamaya ulaşılması, her bir endeks ortalamasının genel içindeki dağılımlarının da incelenmesine imkân tanımıştır. Çalışmaya dâhil olan bireylerin endeks ortalamaları, her bir endeks için ayrı ayrı en yüksekte en düşüğe göre sıralanmış, sonrasında yüzde 20'lik dilimlere göre gruplanmıştır. Böylece her bir endeksin genel bazda incelenmesinin yanı sıra yüzde 20'lik dilimlerdeki ortalamaların da değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

İGE-K, Türkiye kamuoyunun öz değerlendirmeleri doğrultusunda ortaya çıkan **insani gelişim deneyimini** gösterir. İGE-K 0 ile 100 arasında değer alabilen bir endekstir. 0 puan, ülkede insani gelişmeye yönelik imkân ve deneyimlere yönelik en düşük değerlendirme düzeyini, 100 puan ise, en yüksek değerlendirme düzeyini gösterir.

2.2.4 İGE-K VE ALT BİLEŞEN ENDEKSLERİ

1. İGE-K Sağlık:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **sağlıklı bir ömür için** sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

2. İGE-K Eğitim:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **yetkin ve bilgili bir ömür için** sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

3. İGE-K Bireysel Ekonomi:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **insana yakışır hayat standardında bir ömür için** sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

4. İGE-K Barınma:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **insana yakışır barınma şartlarına sahip bir ömür için** sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

5. İGE- K Toplumsal Katılım:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **toplumsal hayata katılım için**, sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

6. İGE-K İnsani Güvenlik:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **insani güvenlik şartları içinde yaşamak için**, sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

7. İGE-K Sosyal Adalet:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **sosyal adalet içinde yaşamak için**, sahip olunan imkân ve fırsatların, bireysel düzeyde tolerans ve açıklığın, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

8. İGE-K Çevresel Sürdürülebilirlik:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **sağlıklı ve temiz bir çevrede, doğaya uyumlu bir ömür için**, sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

9. İGE-K Sosyal Hayat:

Bireysel deneyimlerinden hareketle, **sosyal bir ömür için**, sahip olunan imkân ve fırsatların, ideal durum 100 iken, hangi seviyede olduğunu gösterir.

ALT BİLEŞEN	TEMA	SAĞLIK	VERİ TİPİ
SAĞLIK	Sağlık hizmetlerine erişim	İhtiyaç duyduğumda gereken sağlık hizmetlerine ulaşabiliyorum.	Katılım düzeyi
	Sağlık hizmetlerinin niteliği	Sağlık problemlerimi çözecek şekilde tedavi olabiliyorum.	Katılım düzeyi
	Sağlık finansman yeterliliği	Doktor, tedavi ve ilaç masraflarımı rahatlıkla karşılıyorum.	Katılım düzeyi
	Gıdaya erişim	Günlük beslenmem için yeterli miktarda yiyeceğim oluyor.	Katılım düzeyi
	Gıda güvenliği	Temiz ve güvenilir gıdalar ile besleniyorum.	Katılım düzeyi
ALT BİLEŞEN	TEMA	EĞİTİM	VERİ TİPİ
EĞİTİM	Eğitime erişim	İstediğim seviyeye kadar eğitim almak için gerekli imkânlarım var/oldu.	Katılım düzeyi
	Meslek kazandırma	Aldığım eğitim bana geçimimi sağlayacak bir meslek kazandırdı.	Katılım düzeyi
	Rehberlik/ yönlendirme	Okul yıllarımda ihtiyaç duyduğum mesleki bilgilendirmeye/ rehberliğe ulaştım/ ulaşıyorum.	Katılım düzeyi
	Kişisel yeteneklerin gelişimi	Aldığım eğitim fen, sosyal bilimler, sanat, spor gibi alanlarda yeteneklerimi geliştirdi.	Katılım düzeyi
Bilgiye erişim yetkinliği	Hayatımı etkileyecek konularda bilgiye ulaşmak için interneti verimli şekilde kullanabiliyorum.	Katılım düzeyi	
ALT BİLEŞEN	TEMA	BİREYSEL EKONOMİ	VERİ TİPİ
BİREYSEL EKONOMİ	Temel ihtiyaçları karşılama	Barınma, yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarımı karşılayacak düzeyde gelirim/servetim var.	Katılım düzeyi
	Ekonomik güvenlik	İşsizlik, ekonomik kriz, hastalık gibi dar zamanlarda barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli gelirim/ servetim var.	Katılım düzeyi
	Ekonomik güvenlik	Beklenmedik harcamaları karşılamak için yeterli gelirim/servetim var.	Katılım düzeyi
	Çalışma fırsatı	Geçinmem için yeterli düzeyde çalışma fırsatı/ iş imkânı var.	Katılım düzeyi
	Tatil imkânı	Evden uzak 15 günlük bir tatili ekonomik olarak karşılayabiliyorum.	Katılım düzeyi
	Gerekli durumda eşya yenileme	Yıpranmış veya eskimiş eşyalarımı yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	Katılım düzeyi
	Gerekli durumda kıyafet yenileme	Elbiseleri yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	Katılım düzeyi
	Geleceğe güven	Gelecekteki ekonomik durumum hakkında kendimi güvende hissediyorum.	Katılım düzeyi
	Geleceğe güven	İleri yaşlarım için geçim endişem yok	Katılım düzeyi
	Geçim durumu	Gelirle Geçinme Durumu Beyanı	Geçim rahatlığı beyanı

ALT BİLEŞEN	TEMA	KONUT/ BARINMA	VERİ TİPİ
BARINMA	Kanalizasyon	Kanalizasyon tesisatı	Problemsizlik
	Çatı / Duvar / Pencere	Çatı/duvar/pencere	Problemsizlik
	Gürültüsüzlük	Gürültüsüzlük	Problemsizlik
	Temiz çevre & hava	Temiz çevre ve hava	Problemsizlik
	Güvenli çevre	Suç ve şiddet olmayan çevre	Problemsizlik
	Kesintisiz elektrik	Kesintisiz elektrik	Düzenli erişim düzeyi
	Kesintisiz boruyu suyu	Kesintisiz boru suyu	Düzenli erişim düzeyi
	Kesintisiz mutfak yakıtı	Kesintisiz mutfak yakıtı (Doğalgaz / tüp gaz)	Düzenli erişim düzeyi
	Yeterli ısınma finansmanı	Isınma masraflarının karşılanması	Düzenli erişim düzeyi
ALT BİLEŞEN	TEMA	İNSANI GÜVENLİK	VERİ TİPİ
İNSANI GÜVENLİK	Asayiş	Can ve mal güvenliğim açısından kendimi güvende hissediyorum.	Katılım düzeyi
	Terör tehdidi hissetmeme	Günlük hayatımda terör tehlikesi hissetmiyorum.	Katılım düzeyi
	Kamuda İnsan Hakları	Belediye, hastane, okul, karakol, SGK, vergi dairesi gibi kamu kurumlarında din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	Katılım düzeyi
	Mahallede insan hakları	Komşularım ile olan ilişkilerimde din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	Katılım düzeyi
	İş/ okul hayatında insan hakları	Çalışma/okul hayatımda din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	Katılım düzeyi
	Yaşam tarzı	İstediğim yaşam tarzına uygun yaşamak konusunda herhangi bir engelle karşılaşmıyorum.	Katılım düzeyi
	Yaşam tarzı	Komşularımın benden farklı bir yaşam tarzına sahip olmasını normal karşılıyorum.	Katılım düzeyi
	İnanç özgürlüğü	İnançlarıma uygun yaşamak konusunda herhangi bir engel ile karşılaşmıyorum.	Katılım düzeyi
	Özgür yaşam seçimleri	Hayatıma yön vermek konusundaki seçimlerimde özgürüm.	Katılım düzeyi

ALT BİLEŞEN	TEMA	TOPLUMSAL KATILIM	VERİ TİPİ
TOPLUMSAL KATILIM	Katılımcılık	Hayatımı etkileyecek konularda karar alma süreçlerine katılıyorum.	Katılım düzeyi
	Bilgiye erişim	Hayatımı etkileyecek konularda doğru zamanda doğru bilgiye ulaşıyorum.	Katılım düzeyi
	Kamudan bilgiye erişim	Hayatımı etkileyecek konularda resmi kurumlardan istediğim bilgilere ulaşıyorum.	Katılım düzeyi
	İfade özgürlüğü	Düşüncelerimi her yerde özgürce ifade ediyorum.	Katılım düzeyi
	Haber alma özgürlüğü	İnternet, radyo, TV, gazete gibi mecralardan özgürce haber alıyorum.	Katılım düzeyi
	Medyaya güven	İnternet, radyo, TV, gazetelerden aldığım haberlerin doğruluğuna güveniyorum.	Katılım düzeyi
	Yönetişim	Yaşadığım yerde yapılması planlanan park, köprü, baraj gibi çevreyi değiştirecek kamusal projelerde vatandaş olarak fikrim alınıyor.	Katılım düzeyi
	Hür irade ile oy kullanma	Demokratik seçimlerde hür irademle oy kullanıyorum.	Katılım düzeyi
	İfade özgürlüğü	Görüşlerimi ifade ettiğim için baskıya uğramaktan endişe duymuyorum.	Katılım düzeyi
Örgütlü topluma katılım	Dernek, vakıf, sivil toplum örgütü veya siyasi partiye üyelik	Evet/Hayır (Puanlandırılmış veri)	
ALT BİLEŞEN	TEMA	SOSYAL ADALET	VERİ TİPİ
SOSYAL ADALET	Adalet	Mahkemeye işim düşerse adalet yerini bulur.	Katılım düzeyi
	Örgütlenme	Menfaatlerimi korumak amacıyla dernek, sendika, parti, sivil toplum kuruluşları gibi birliklere katılma serbestliğim var.	Katılım düzeyi
	Mültecilerle yaklaşım	Mülteci bir komşum olmasından rahatsızlık duymam.	Katılım düzeyi
	Seyahat imkânı	Şehir içinde istediğim yere rahatça ulaşabilecek toplu taşıma imkânı var.	Katılım düzeyi

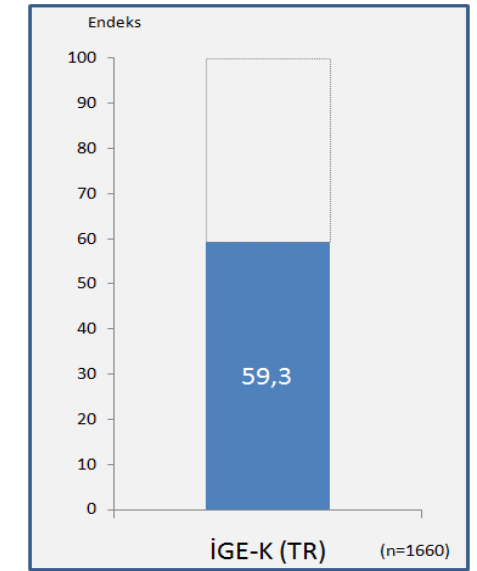
ALT BİLEŞEN	TEMA	ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	VERİ TİPİ
ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Temiz suya erişim	İhtiyacım olan temiz suya kesintisiz olarak ulaşıyorum.	Katılım düzeyi
	Temiz havaya erişim	Yaşadığım yerin havası sağlıklı bir yaşam için gereken düzeyde temiz.	Katılım düzeyi
	Doğal dengenin gözetilmesi	Yaşadığım çevredeki imar, atık yönetimi, faaliyet izinleri gibi kamusal kararlar doğal dengeye zarar vermeyecek şekilde alınıyor.	Katılım düzeyi
	Doğal gıdaya erişim	Pazar/ market alışverişlerimde doğal ve sağlıklı gıdalar buluyorum.	Katılım düzeyi
	Yeşil alan	Yaşadığınız bölgede yürüyüş mesafesinde ulaşabildiğiniz yeşil alan/park/ bahçe var mı?	Var/ Yok (Puanlandırılmış veri)
ALT BİLEŞEN	TEMA	SOSYAL HAYAT	VERİ TİPİ
SOSYAL HAYAT	Sanatsal faaliyetler	Sinema, tiyatro gibi sanatsal gösterilere gitmek	Puanlandırılmış aktivite sıklığı
	Spor maçları	Basketbol, futbol, voleybol gibi spor karşılaşmalarına gitmek	Puanlandırılmış aktivite sıklığı
	Dışarıda yemek	Ev dışında bir kafe veya restoranda yemek yemek	Puanlandırılmış aktivite sıklığı
	Spor yapmak	Sağlığınız için yürüyüş, bisiklet, jimnastik gibi spor yapmak	Puanlandırılmış aktivite sıklığı

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1 İNSANİ GELİŞİM ENDEKSİ – KAMUOYU (İGE-K)

Türkiye genelinde İnsani Gelişim Kamuoyu Endeksi 100 üzerinden 59,3 olmuştur. Bu skor Türkiye’de deneyime dayalı insani gelişim değerlendirmesinin orta düzeyde ve iyileştirmeye açık olduğunu göstermektedir.

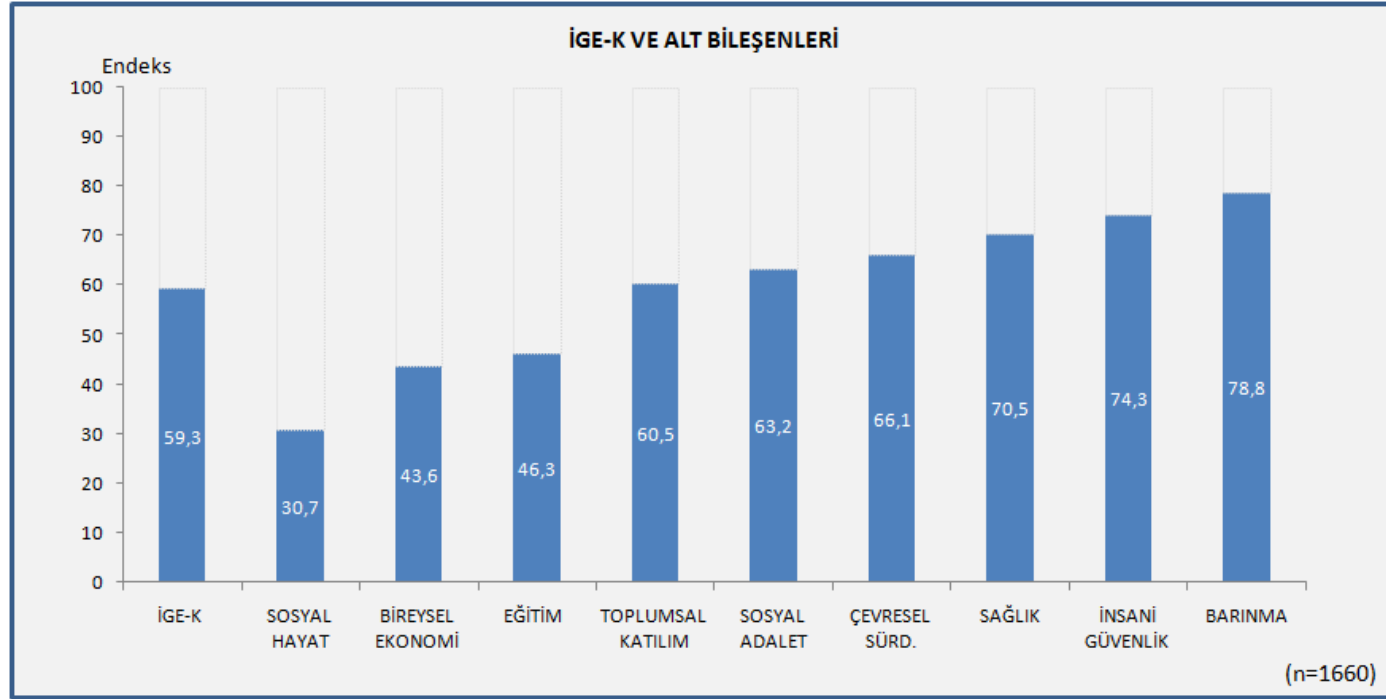
Endeksin örneklem içindeki dağılımı en yüksekten en düşüğe %20’lik dilimler olarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Dağılım geneli incelendiğinde, en yüksek birinci%20’lik dilimle, en düşük beşinci %20’lik dilimlerde grup içindeki en yüksek ve en düşük değerler arasında diğer gruplara göre yüksek fark oluğu gözlenmiştir. Özellikle en düşük beşinci %20’lik dilimde skor hızla düşmektedir.

İGE-K Dağılımı	Dilim ortalama skoru
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	80,1
İkinci %20'lik dilim	68,9
Üçüncü %20'lik dilim	60,4
Dördüncü %20'lik dilim	51,8
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	37,0

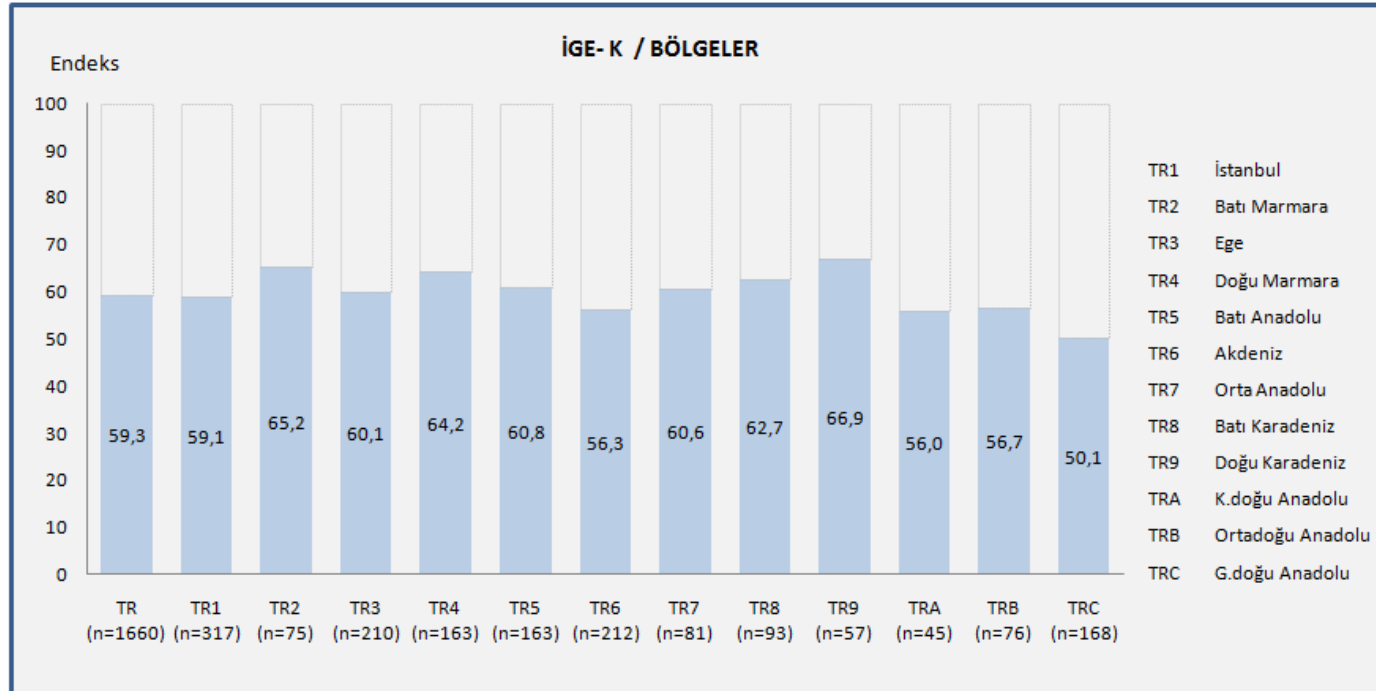
Yüzde yirmilik dilimler bazında İGE-K ortalamaları incelendiğinde, ilk üç yüzde yirmilik dilimin (toplamda en yüksek skorlu yüzde altmışlık kesimin) ortalamaları 60 puan ve üzerinde, üst orta düzeydedir. Dördüncü yüzde yirmilik dilimin İGE-K ortalaması 50 puan bandına inmekte (51,8), beşinci –ve en düşük- yüzde yirmilik dilimde ise oldukça düşük bir seviye olan 37.0’a kadar düşmektedir.

Endeks, alt bileşenleri bazında incelendiğinde en yüksek skor alan bileşenler, barınma (78,8), insani güvenlik (74,3) ve sağlık (70,5) olmuştur. Bireysel ekonomi (43,6) ve eğitim (46,3) bileşenlerinin ise 50 puan seviyesinin altında değer aldığı gözlenmektedir. Toplumsal katılım bileşeni 60,5, sosyal adalet bileşeni (63,2), çevresel sürdürülebilirlik bileşeni 66,1, hayattan zevk almaya yönelik olarak ele alınan sosyal hayat skoru ise 30,7 olmuştur.

3.2 BÖLGELER BAZINDA İGE-K

Bölgeler bazında İGE-K - incelendiğinde, Doğu Karadeniz bölgesi (66,9) Türkiye genelinin yaklaşık 8 puan üzerindedir ve en yüksek puanı alan bölge olarak ön plana çıkmaktadır. En düşük İGE-K skoru ise Türkiye ortalamasının yaklaşık 9 puan altında olan Güneydoğu Anadolu bölgesindedir (50,1).

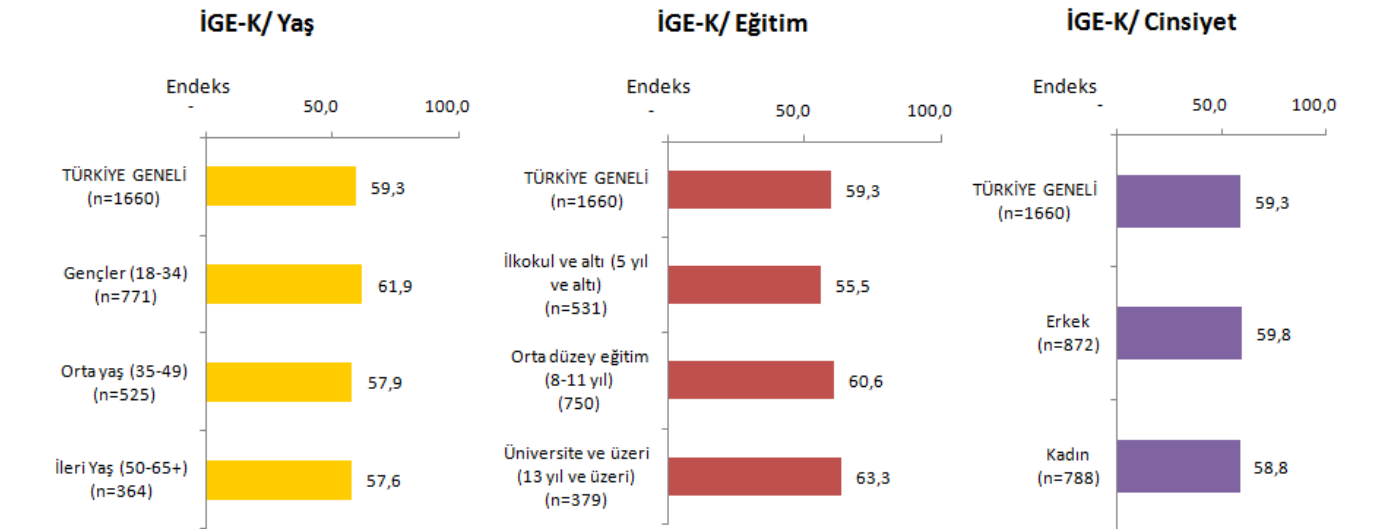
Doğu Karadeniz (66,9), Batı Marmara (65,2) ve Doğu Marmara (64,2) bölgeleri yüksek İGE-K skorları ile diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Bu bölgeler diğer bölgelere göre belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek skorlara sahiptir.

Güneydoğu Anadolu (50,1), Kuzeydoğu Anadolu (56,0), Akdeniz (56,3), Ortadoğu Anadolu (56,7) ve İstanbul (59,1) bölgeleri ise -50 puan bandında ve en düşük İGE-K skorları alan bölgeler olmuştur. Güneydoğu Anadolu bölgesi, diğer bölgelere göre belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük skorlara sahip olması ile dikkat çekmektedir.

Güneydoğu Anadolu bölgesi için İGE-K skorundaki durum, ele alınan tüm alt bileşen endekslerinde de benzer şekildedir. Düşük skorlar genel olarak Akdeniz, Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgeleri için de geçerli olsa da, Güneydoğu Anadolu bölgesinde daha belirgin bir durum söz konusudur. Bu bölgenin sonuçları sağlık, eğitim, bireysel ekonomik durum, barınma, insani güvenlik, toplumsal katılım, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal hayat bileşenlerinde diğer bölgelerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olmuştur. Güneydoğu Anadolu bölgesinin içinden geçtiği özel koşullar göz önünde bulundurulduğunda, en düşük skorları taşıması, şartırtıcı olmamıştır.

3.3 DEMOGRAFİ GRUPLARI BAZINDA İGE-K

Demografik kırılımlarda genel endeks skorunun dağılımları aşağıda gösterilmektedir:

Sonuçlara göre, yaş ilerledikçe bireylerin İGE-K skoru gerileme eğilimi göstermektedir. İGE-K genç yaş grubunda (18-34), orta yaş (35-49) ve ileri yaşta (50-65+) bireylere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir.

Eğitim seviyesi arttıkça, insani gelişim seviyesi belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yükselmektedir. Bu sonuç, insani gelişimde eğitimin belirgin rolünü hatırlatır niteliktedir.

İGE-K skoru kadınlar ve erkekler için eş düzeydedir. Erkeklerin İGE-K skoru kadınlarınkinden bir nebze daha yüksek görünse de endeks değerlerinin arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir.

3.4 İGE-K ALT BİLEŞEN SONUÇLARI

3.4.1 SAĞLIK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İnsani gelişim içerisinde temel bileşenlerden biri olan sağlık endeksi, 70 puan bandında skor alan bileşenler arasındadır. (70,5). Sağlık alt endeksinde göre sıralı yüzde yirmilik dilimler içerisinde ortalama değerleri aşağıdaki gibidir. Buna göre en yüksek skor alan ilk dört yüzde yirmilik (toplamda yüzde seksenlik) kesim için 60 puan ve üzerinde ortalamalar söz konusudur. Ancak beşinci yüzde yirmilik dilimdeki 30 puan bandında ve oldukça düşük olan ortalama skor (32,0), sağlık gibi temel bir konu için yüzde yirmilik bir grubun belirgin bir sorun yaşadığına işaret etmektedir.

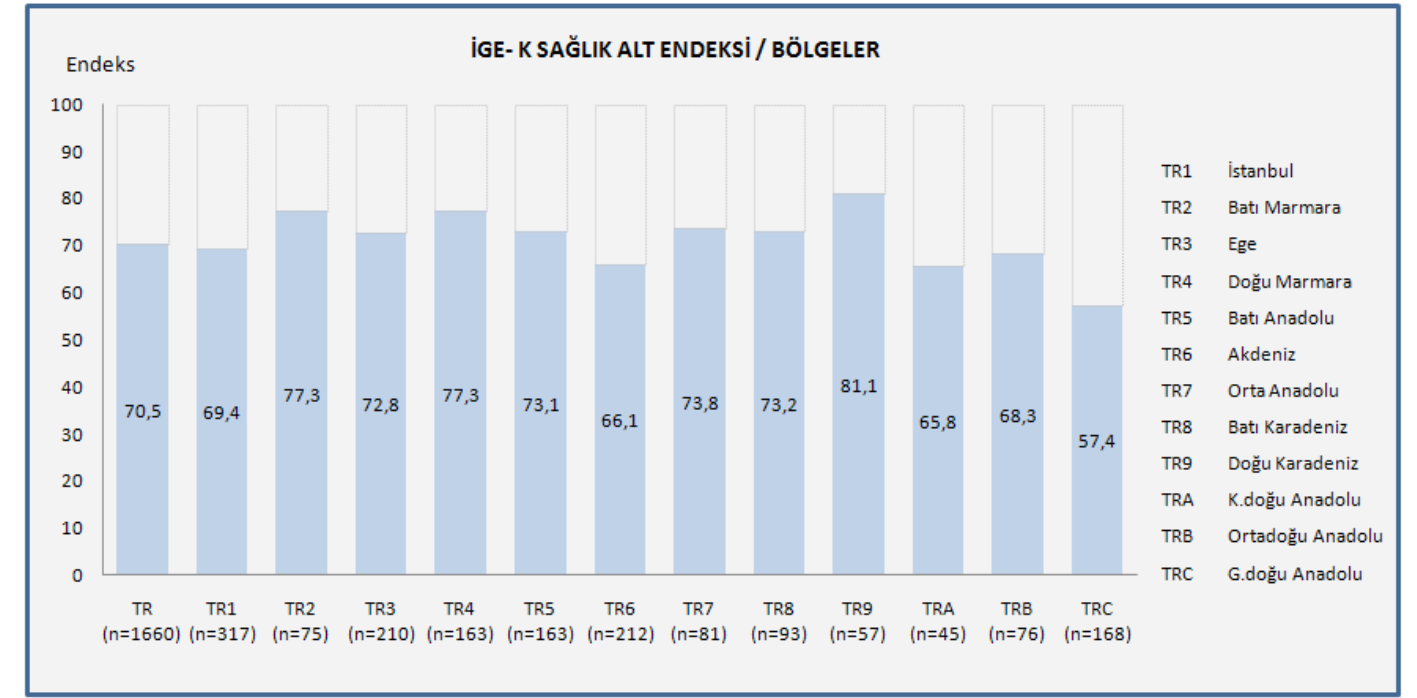
Sağlık Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama skoru
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	98,2
İkinci %20'lik dilim	87,0
Üçüncü %20'lik dilim	75,6
Dördüncü %20'lik dilim	60,2
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	32,0

Alt unsurlar incelendiğinde, gıda güvenliği (66,5) ve sağlık finansmanının yeterliliği (69,6) konuları, sağlık alanında en düşük değerleri alan unsurlar olarak dikkat çekmektedir.

	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)	
SAĞLIK	SAĞLIK ALT ENDEKSİ	70,5	73,0	68,9	68,9	67,0	71,6	74,2	69,8	71,1
Sağlık hizmetlerine erişim	İhtiyaç duyduğumda gereken sağlık hizmetlerine ulaşabiliyorum.	72,1	72,7	72,0	71,4	72,2	71,6	73,2	71,1	73,1
Sağlık hizmetlerinin niteliği	Sağlık problemlerimi çeşitli şekilde tedavi olabiliyorum.	70,3	70,9	69,1	70,5	70,0	69,9	71,4	69,3	71,2
Sağlık finansman yeterliliği	Doktor, tedavi ve ilaç masraflarını rahatlıkla karşılıyorum.	69,6	70,9	67,2	70,0	64,1	71,4	75,0	69,0	70,1
Gıdaya erişim	Günlük beslenmem için yeterli miktarda yiyeceğim oluyor.	74,0	82,3	70,8	66,5	63,9	77,9	83,3	73,8	74,2
Gıda güvenliği	Temiz ve güvenilir gıdalar ile besleniyorum.	66,5	68,0	65,2	66,0	64,6	67,3	68,2	66,0	67,1

Gençlerin (18-34) sağlık endeksi, orta (35-49) ve ileri (50+) yaşlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Eğitim seviyesi arttıkça, sağlık alt endeksinde yükselme eğilimi gözlenmektedir. Ancak bu eğilim istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Kadınların ve erkeklerin sağlık alt endeksleri de, istatistiki açıdan eş düzeydedirler.

Bölgeler bazında sağlık alt endeksleri incelendiğinde, İGE-K bölge dağılımına paralel sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Doğu Karadeniz (81,1), Batı Marmara (77,3) ve Doğu Marmara (77,3) en yüksek skorlu, Güneydoğu Anadolu (57,4), Kuzeydoğu Anadolu (65,8), Akdeniz (66,1) bölgeleri ise sağlık hizmetlerinde en düşük skorlu bölgeler olmuştur. Güneydoğu Anadolu bölgesinin sağlık skoru, diğer bölgelere göre belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

3.4.2 EĞİTİM ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

Bilgili ve yetkin bir hayat yaşamının temeli olarak kabul edilen eğitim, insani gelişimin temel bileşenleri içinde belirleyici bir öneme sahiptir. Ancak bu kritik insani gelişim bileşeni, Türkiye kamuoyu genelinde en düşük değer alan alt endekslerinden birisidir (46,3).

Eğitim alt endeksinde göre sıralı yüzde yirmilik gruplar incelendiğinde, ilk iki yüzde yüzde yirmilik (toplamda ilk yüzde kırkılık) kesim için 60 puan üzerinde ortalamalar söz konusu iken, son üç yüzde yirmilik dilimde (toplamda son yüzde altmışta) 40 puan bandında ve altında ortalamalar söz konusudur. Beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ortalama skor 9,3'e kadar düşmektedir.

Eğitim Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	86,3
İkinci %20'lik dilim	64,9
Üçüncü %20'lik dilim	47,4
Dördüncü %20'lik dilim	30,0
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	9,3

Alt unsurlar incelendiğinde, eğitimin niteliğine dair değerlendirmelerin son derece düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)	
TEMA	EĞİTİM ALT ENDEKSİ	46,3	55,4	42,3	38,9	31,9	50,9	61,6	47,8	44,8
Eğitime erişim	İstedikim seviyeye kadar eğitim almak için gerekli imkânlar var/oldu.	49,1	60,5	43,5	40,2	32,2	54,3	67,5	48,2	50,1
Meslek kazandırma	Aldığım eğitim bana geçimimi sağlayacak bir meslek kazandırdı.	44,1	50,2	38,4	42,0	31,4	45,9	62,3	48,7	39,6
Rehberlik/ yönlendirme	Okul yıllarımda ihtiyaç duyduğum mesleki bilgilendirmeye/rehberliğe ulaştım/ ulaşıyorum.	40,8	47,3	35,3	38,0	29,1	44,3	53,6	41,8	39,9
Kişisel yeteneklerin	Aldığım eğitim fen, sosyal bilimler, sanat, spor gibi alanlarda yeteneklerimi geliştirdi.	39,0	42,6	35,7	37,7	29,3	42,9	47,7	40,6	37,5
Bilgiye erişim yetkinliği	Hayatımı etkileyecek konularda bilgiye ulaşmak için interneti verimli şekilde kullanabiliyorum.	58,6	76,2	58,4	36,4	37,3	67,2	77,1	59,9	57,2

Eğitim alt endeksi, kuşaklar içinde iyileşme eğilimi gösterse de eğitimin niteliği yetersiz seviyede:

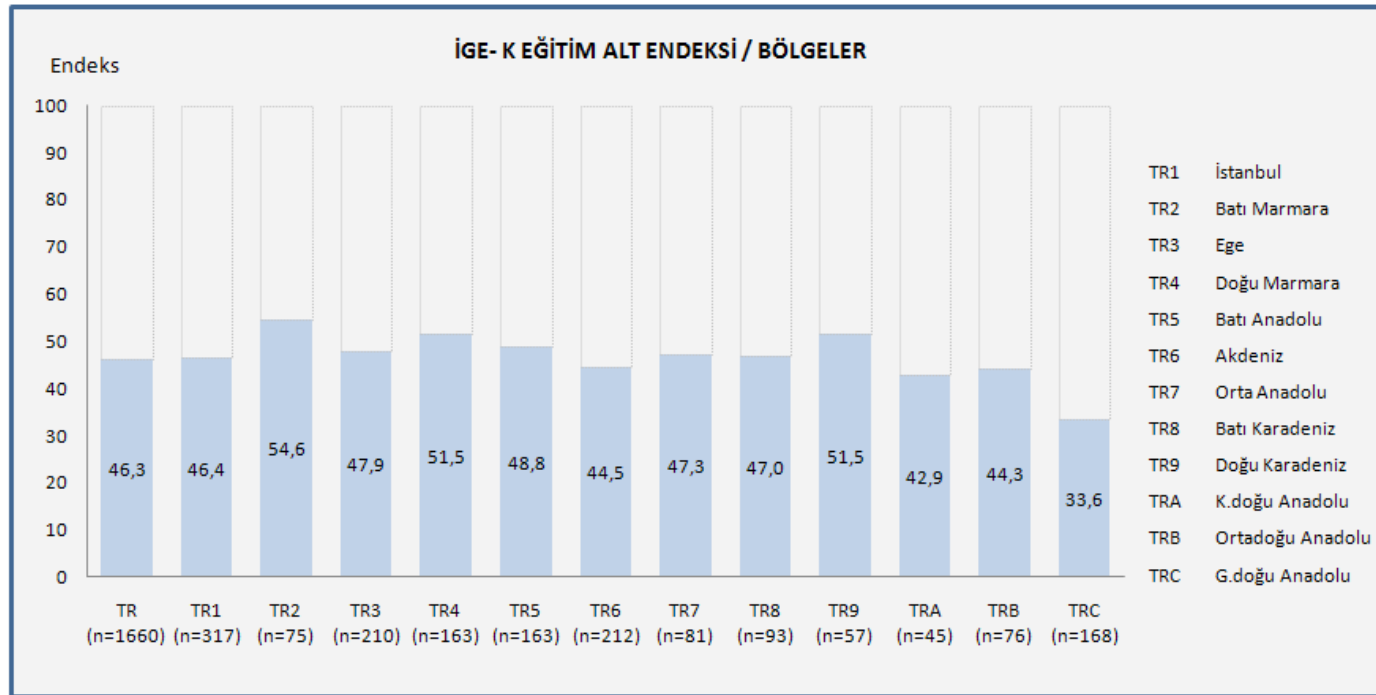
Eğitim alt endeksi, kuşaklar içinde iyileşme eğilimindedir. Özellikle genç yaş grubunda eğitim alt endeksi ve alt unsurların skorları orta yaşlara ve ileri yaşlara göre daha olumludur ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Ancak genç yaş grubunun alınan eğitimin niteliği (meslek kazandırma, rehberlik, kişisel yeteneklerin gelişimi) konusunda yaptığı değerlendirmeler oldukça düşük (40 puan bandında) seviyededir.

Yani eğitim alt endeksi, kuşaklar içinde iyileşme eğiliminde olsa da, öz değerlendirme sonuçları ve unsurların skor seviyeleri, alınan eğitimin niteliksel açıdan zayıf ve yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Genç grupların bilgiye erişim konusunda interneti verimli şekilde kullanmaları, diğer kuşaklarla aradaki farkın en belirgin şekilde ortaya çıktığı konu olmuştur.

Eğitim süresi artsa da nitelik sorunu değişmiyor: Beklenen şekilde, okullaşma yılı arttıkça eğitim endeksi de yükselmektedir. Ancak üniversite ve üzeri eğitim seviyesine ulaşmış kişilerde dahi, özellikle kişisel yetenekleri geliştirmesi (47,7) ve okul yıllarında mesleki rehberliğe ulaşma (53,6) açısından alınan eğitimin niteliği yetersiz bulunmuştur.

Kadınlar meslek kazandıran bir eğitim alamadığını söylüyor: Kadınların eğitim endeksi (44,8) erkeklerden (47,8) görece daha düşük olmakla birlikte istatistikî açıdan eş düzeydedir. Bununla birlikte, alt unsurlar incelendiğinde kadınlar, meslek kazandıran bir eğitim alma konusunda erkeklerden belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük değerlendirmede bulunmuştur.

Bölgeler detayında eğitim alt endeksi, Güneydoğu Anadolu bölgesi dışında bölgeler arasında eş düzeyde skorlar almıştır. Güneydoğu Anadolu (33,6) bölgesinin skoru ise, diğer bölgelerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

3.4.3 BİREYSEL EKONOMİ ALT BİLEŞENİ DETAYLARI:

İnsani gelişimin bir diğer temel göstergelerinden bireysel ekonomi alt endeksi (43,6), incelenen dokuz boyut içinde en düşük değeri alan bileşendir. Bireysel ekonomi alt endeksine göre sıralı yüzde yirmilik gruplar incelendiğinde, ilk iki yüzde yirmilik (toplamda ilk yüzde kırk) kesim için 60 puan üzerinde ortalamalar söz konusu iken, son üç yüzde yirmilik dilimde (toplamda son yüzde altmışta) 40 puan ve altında ortalamalar söz konusudur. Beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ortalama 8,4'e kadar düşmektedir. Buna göre bireysel ekonomi açısından en iyi durumda olan ilk yüzde yirmilik dilimin alt endeks ortalaması, en kötü durumda olan beşinci yüzde yirmilik dilimin alt endeks ortalamasının 10 katından fazladır.

Bireysel Ekonomi Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	86,1
İkinci %20'lik dilim	60,0
Üçüncü %20'lik dilim	41,4
Dördüncü %20'lik dilim	25,6
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	8,4

TÜİK tarafından açıklanan³ eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20'lik grupların, 2014-2015 verileri, alt endeks dağılımlarına paralel ve tamamlar niteliktedir. Buna göre, hanehalkı kullanılabilir gelirin, hanehalkı büyüklüğü ve kompozisyonu dikkate alınarak hesaplanan eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2014'e göre 0,6 puan artarak %46,5, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay ise 0,1 puan azalarak %6,1 olmuştur. Buna göre; toplumun en zengin %20'sinin gelirin en yoksul %20'sinin gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,4'den 7,6'ya yükselmiştir.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20'lik gruplar, 2014-2015(*)		
Yüzde 20'lik fert grupları	2014	2015
İlk % 20 (en düşük)	6,2	6,1
İkinci % 20	10,9	10,7
Üçüncü % 20	15,3	15,2
Dördüncü % 20	21,7	21,5
Beşinci %20 (en yüksek)	45,9	46,5
Toplam	100	100
Gini Katsayısı	0,391	0,397
P80/P20 oranı	7,4	7,6

(*)Gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

İnsanlar kendilerini ekonomik olarak güvende hissetmiyor: Bireysel ekonomi endeksinin alt bileşenleri incelendiğinde, Türkiye'deki insanların gelirleriyle barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarını ancak karşıladıkları, beklenmedik harcamalar veya ekonomik kriz/işsiz kalma/hastalık gibi zor zamanlara yönelik ekonomik güvencelerinin olmadığı, gelecekteki ekonomik durumları hakkında da kendilerini güvende hissetmedikleri anlaşılmaktadır. Tatil ve eskiyen ev eşyalarını yenilemenin ise oldukça "lüks kaçtığı" söylenebilir.

3 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2015, 21 Eylül 2016 Haber Bülteni, TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21584>

TÜİK'in Hanehalkı Tüketim Harcaması Araştırması, 2015⁴ verileri bu geri bildirimde doğrular niteliktedir. Bu verilere göre hanehalkı gelirlerinin yaklaşık yarısını barınma, gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçları için, yaklaşık beşte birini ise ulaşım için kullanmaktadır. (TÜİK verilerine göre hanehalkı gelirlerinin %26'sını konut ve kira, %20,2'sini gıda alkolsüz içecekler, %17'si ulaşım, %5,2'sini ise giyim ve ayakkabı harcamasına ayırmaktadır. Mobilya ve ev eşyalarına bütçeden ayrılan pay ancak %6 düzeyindedir.)

TEMA	BİREYSEL EKONOMİ ALT ENDEKSİ	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
		43,6	49,1	38,9	41,2	34,8	45,9	53,9	45,6	41,6
Temel ihtiyaçları karşılama	Barınma, yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelirim/servetim var.	55,3	62,0	51,2	50,9	44,8	58,4	66,9	55,9	54,7
Ekonomik güvenlik	İşsizlik, ekonomik kriz, hastalık gibi dar zamanlarda barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli gelirim/ servetim var.	47,3	52,3	40,8	47,2	39,8	49,9	54,7	47,1	47,4
Ekonomik güvenlik	Beklenmedik harcamaları karşılamak için yeterli gelirim/servetim var.	38,6	45,1	32,5	36,3	30,3	41,2	47,6	40,0	37,2
Çalışma fırsatı	Geçinmem için yeterli düzeyde çalışma fırsatı/ iş imkânı var.	42,7	49,8	40,2	36,1	33,9	44,9	53,1	49,9	35,5
Tatil imkanı	Evden uzak 15 günlük bir tatili ekonomik olarak karşılayabiliyorum.	30,6	36,9	27,2	26,0	19,8	32,2	45,9	33,6	27,7
Gerekli durumda eşya yenileme	Yıpranmış veya eskimiş eşyalarını yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	38,6	46,7	32,9	33,9	26,8	40,9	54,0	40,9	36,3
Gerekli durumda kıyafet yenileme	Elbiseleri yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	48,1	56,1	43,1	42,9	34,9	51,8	62,9	50,1	46,0
Geleceğe güven	Gelecekteki ekonomik durumum hakkında kendimi güvende hissediyorum.	40,9	43,1	36,0	42,9	35,4	42,6	46,9	42,2	39,6
Geleceğe güven	İleri yaşlarım için geçim endişem yok	43,0	43,8	37,8	47,2	38,0	44,1	49,4	44,4	41,6
Geçim durumu	Gelirle Geçinme durumu	51,0	55,4	47,6	48,8	44,7	52,9	57,9	51,9	50,1

Gençler (18-34) ekonomik açıdan karamsar, 35 yaş üstü daha da karamsar: Gençlerin bireysel ekonomik durum değerlendirmesi karamsar olsa da, orta yaş ve ileri yaş gruplarına göre daha olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Orta yaş ve ileri yaş gruplarının bireysel ekonomi alt endeksleri ise eş düzeydedir. Bununla birlikte orta yaş (35-49) grubundakilerin kendilerini ekonomik açıdan gençlere ve ileri yaş grubuna göre daha güvensiz hissettikleri görülmektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe, bireysel ekonomik durum değerlendirmesi bir nebze iyileşiyor ancak güvensizlik devam ediyor : Eğitim düzeyi yükseldikçe, ekonomik durum değerlendirmesi de belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde iyileşmektedir. Ancak üniversite mezunlarında dahi, ekonomik durum skoru düşük kabul edilebilecek düzeyindedir (53,9). Yüksek eğitilmiş grubun da ekonomik açıdan kendilerini, ne işsizlik/ ekonomik kriz/hastalık gibi zor zamanlar için (54,7) ne gelecekteki ekonomik durumları hakkında (46,9), ne de ileri yaşları için (49,4) güvende hissetmedikleri anlaşılmaktadır.

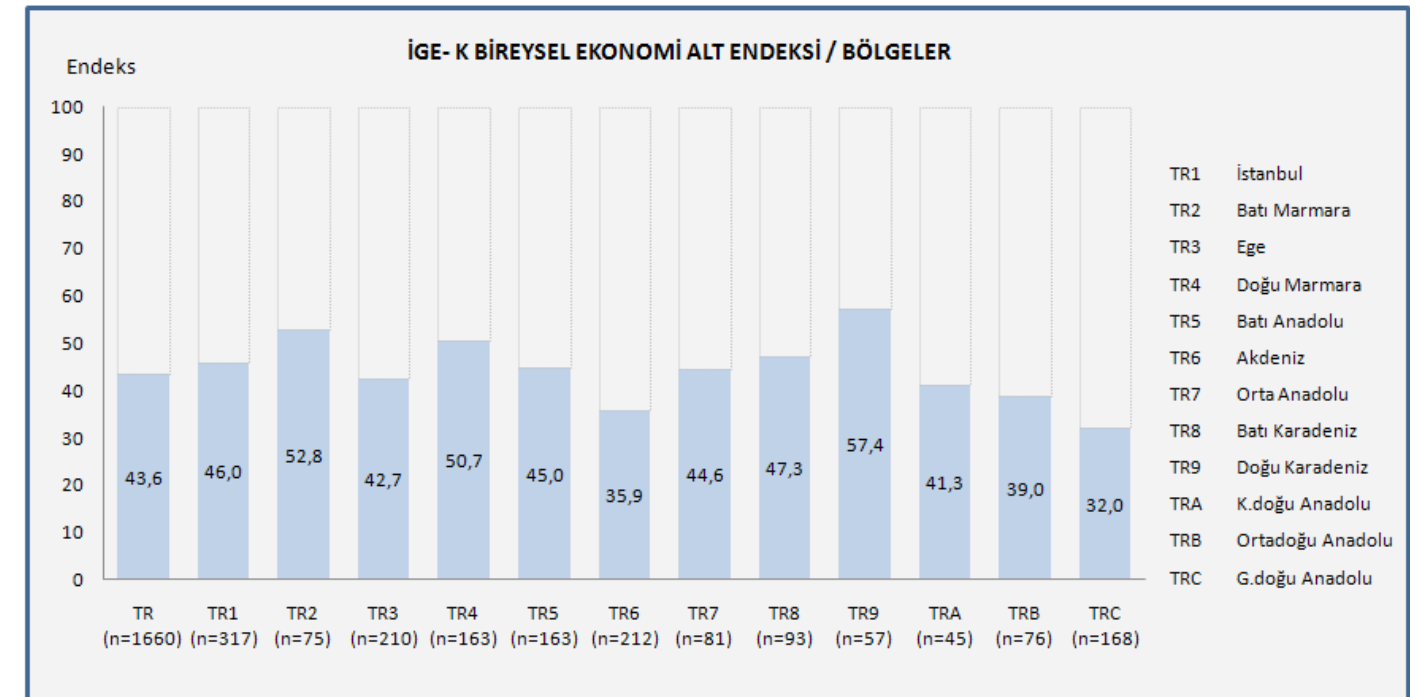
Erkeklerin bireysel ekonomik durum değerlendirmesi kadınlardan daha olumlu: Erkeklerin ekonomik durum değerlendirmesi (45,6), kadınlardan (41,6) daha olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ekonomik durumun hemen hemen tüm alt unsurlarında, kadınların skorları erkeklere göre **görece düşük seviyededir.** Ancak özellikle yeterli çalışma fırsatı/imkanı olma, tatil imkanı, gerekli durumda

4 Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2015, 01 Ağustos 2016 Haber Bülteni, TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21580>

eşya yenileme ve geleceğe güven konularında kadınların değerlendirmesi, erkeklerden belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

Bu durum TÜİK tarafından açıklanan kadın istatistikleri ile de tutarlılık içindedir. TÜİK'in 2016 yılında açıkladığı 2015 verilerine göre⁵; kadınların istihdam oranı erkeklerin istihdam oranının yarısı kadardır. Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaşta nüfus içerisinde istihdam oranı 2014 yılında %45,5 iken, bu oran erkeklerde %64,8, kadınlarda ise %26,7'dir.

Güneydoğu Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'nde bireysel ekonomik durum değerlendirmesi en düşük: Bölgeler bazında bireysel ekonomi alt endeksi için, tüm bölgelerde 60 puan seviyesinin altında skorlar söz konusudur. Güneydoğu Anadolu ile Akdeniz bölgesindeki ekonomik durum değerlendirmesi belirgin şekilde olumsuz ve diğer bölgelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür. Bu veriler, TÜİK'in 2015 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması bölgesel sonuçları ile tutarlılık içindedir.⁶

5 İstatistiklerle Kadın, 2015, 7 Mart 2016 Basın Bülteni, TÜİK <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>

6 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2015, 27 Eylül 2016 Haber Bülteni, TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21868>

3.4.4 BARINMA ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

Barınma alt endeksi, temel ihtiyaçlardan birisi olarak İGE-K bileşenleri arasında en yüksek alt endeks skorunu (78,8) almıştır. Barınma alt endeksine göre sıralı yüzde yirmilik gruplar incelendiğinde, yüzde yirmilik ilk dört dilim için (toplamda ilk yüzde seksenlik kesim) 70 puan üzerinde ve yakın skorlar söz konusu iken, beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ortalama 52,7 seviyesine düşmektedir.

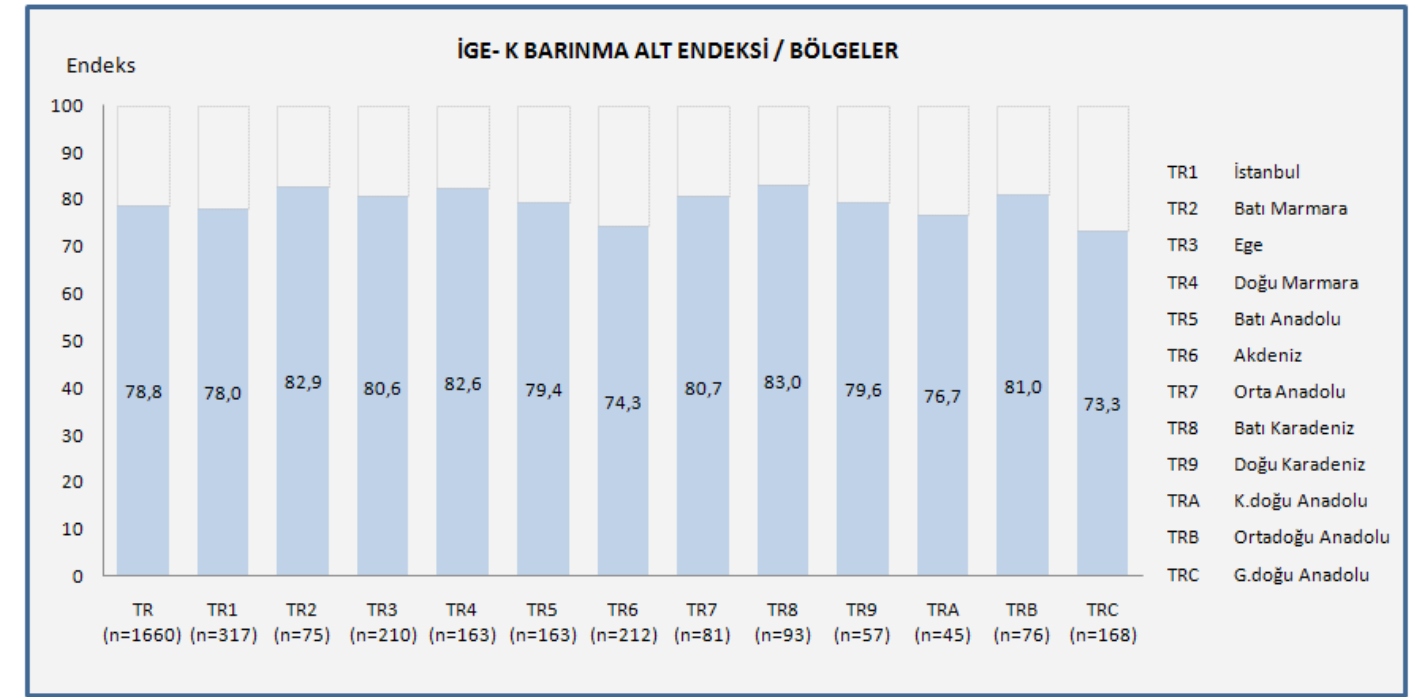
Barınma Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	97,4
İkinci %20'lik dilim	89,9
Üçüncü %20'lik dilim	82,0
Dördüncü %20'lik dilim	72,2
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	52,7

Alt unsurlar incelendiğinde, konut çevresindeki gürültü (65,3) ve konutun bulunduğu bölgedeki temiz çevre ve temiz hava skoru (69,6) diğer unsurlara göre düşük düzeydedir. Elektrik ve boru suyuna kesintisiz erişimin de iyileştirmeye açık olduğu anlaşılmaktadır.

Üniversite ve üzeri eğitilmiş kişiler, konut çevresinin sakin ve nezih olması konusunda daha hassas ve mevcut durumdan daha memnuniyetsiz görünüyor: İGE-K Barınma alt endeksi, yaş, eğitim ve cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Ancak alt unsurlar incelendiğinde bazı eğilimler dikkat çekmektedir: Üniversite ve üzeri eğitilmiş kişiler, daha alt eğitim seviyelerindeki kişilere göre, konut çevresindeki gürültü ve temiz çevre, temiz hava konusunda belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olumsuz değerlendirmede bulunmuştur. Bu durum üniversite ve üzeri eğitilmiş kişilerin bu konudaki hassasiyetinin bir göstergesi olarak da kabul edilebilir.

TEMA	BARINMA ALT ENDEKSİ	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
Kanalizasyon	Sorunsuz kanalizasyon tesisatı	84,7	86,1	83,2	84,3	85,1	83,1	87,3	85,1	84,3
Çatı / Duvar / Pencere	Sorunsuz çatı/duvar/pencere	79,5	81,5	77,3	79,1	75,9	81,2	82,2	81,2	77,8
Gürültüsüzlük	Gürültüsüzlük	65,3	63,5	66,6	66,3	70,5	64,4	58,3	67,7	63,0
Temiz çevre & hava	Konut bölgesinde temiz çevre ve hava	69,6	67,8	70,4	71,0	74,8	68,7	62,6	74,0	65,2
Güvenli çevre	Konut bölgesinde suç ve şiddet olmayan çevre	84,6	82,7	83,6	87,9	86,3	83,1	84,6	83,8	85,4
Elektrik	Kesintisiz elektrik	71,2	70,9	70,4	72,5	71,9	70,1	72,3	69,9	72,6
Boru suyu	Kesintisiz boru suyu	76,4	76,1	74,5	78,7	76,6	75,5	78,0	76,5	76,4
Mutfak yakıtı	Kesintisiz doğalgaz / tüpgaz	95,0	96,0	94,3	94,3	93,7	95,3	96,5	95,3	94,6
Isınma	Yeterli ısınma (finansmanı)	83,0	87,2	81,4	79,3	76,6	83,9	92,2	82,6	83,4

Bölgeler detayında barınma alt endeksleri yakın düzeylerde ve diğer bileşenlerle kıyaslandığında yüksek seviyededir (73 puan ve üzeri). Ancak, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinin skorları, diğer bölgelere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede düşüktür.

3.4.5 TOPLUMSAL KATILIM ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İnsani gelişimin koşullarını yaratma açısından ele alınan İGE-K Toplumsal Katılım skoru 60,5 olmuştur. Alt endekse göre sıralı yüzde yirmilik gruplar incelendiğinde, ilk üç yüzde yirmilik dilimde (toplamda ilk yüzde altmışlık kesimde) orta seviyenin biraz üzerinde (60 puan üzerinde) skorlar söz konusu iken, dördüncü yüzde yirmilik dilimde ortalama skor 50 puan seviyesine inmekte, beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ise ortalama 27,9 seviyesine kadar düşmektedir.

Toplumsal Katılım Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	85,9
İkinci %20'lik dilim	73,4
Üçüncü %20'lik dilim	63,4
Dördüncü %20'lik dilim	51,0
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	27,9

Alt unsurlar incelendiğinde, Türkiye genelinde bireylerin ifade özgürlüğü, hür iradeyle oy kullanma ve katılımcılık konusunda görece yüksek (70-80 puan bandında) öz değerlendirme yaptıkları gözlenmiştir. En düşük skorlar ise örgütlülük ve sivil topluma katılım (17,7), yönetim (33,3) ve medyaya güven (46,9) konularındadır.

Toplumsal katılım alt endeks düzeyi, yaş grupları arasında benzer seviyededir. Örgütlülük skoru genel olarak tüm yaş gruplarında çok düşük olmakla birlikte (17,7), genç yaş grubu arasında bu skor 12,7'ye kadar gerilemektedir.

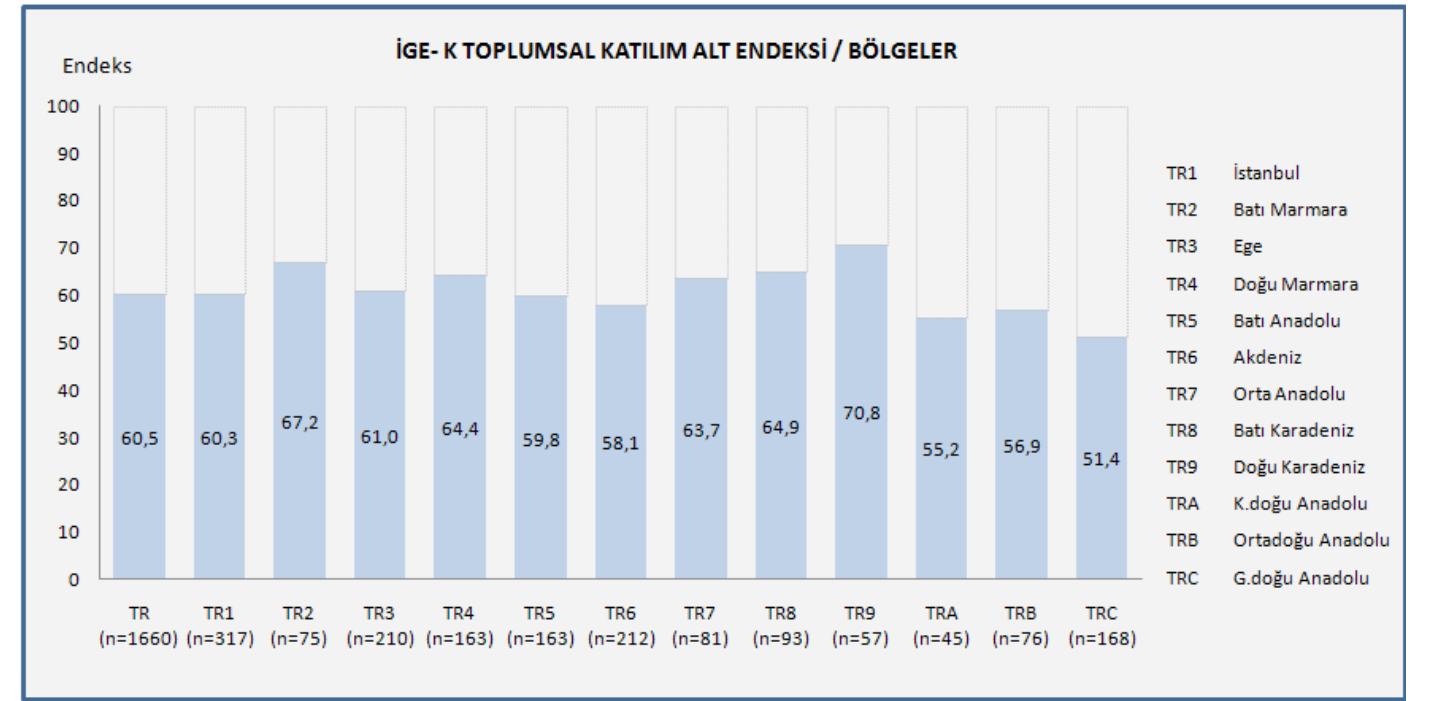

TEMA	TOPLUMSAL KATILIM ALT ENDEKSİ	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
Katılımlık	Hayatımı etkileyecek konularda karar alma süreçlerine katılıyorum.	60,5	60,0	60,8	60,7	61,0	61,3	57,8	59,4	61,5
Bilgiye erişim	Hayatımı etkileyecek konularda doğru zamanda doğru bilgiye ulaşıyorum.	75,0	77,7	73,9	72,5	71,0	76,1	79,4	73,5	76,5
Kamudan bilgiye erişim	Hayatımı etkileyecek konularda resmi kurumlardan istediğim bilgilere ulaşıyorum.	69,3	72,1	67,5	67,4	66,8	70,5	71,1	68,3	70,3
İfade özgürlüğü	Düşüncelerimi her yerde özgürce ifade ediyorum.	61,0	61,7	61,7	59,2	60,6	62,1	59,3	59,3	62,6
Haber alma özgürlüğü	İnternet, radyo, TV, gazete gibi mecralardan özgürce haber alıyorum.	66,9	66,3	66,0	68,6	70,4	67,5	59,6	66,0	67,8
Medyaya güven	İnternet, radyo, TV, gazetelerden aldığım haberlerin doğruluğuna güveniyorum.	70,2	70,1	71,7	68,9	71,2	72,0	64,8	66,2	74,3
Yönetişim	Yaşadığım yerde yapılması planlanan park, köprü, baraj gibi çevreyi değiştirecek kamusal projelerde vatandaş olarak fikrim alınıyor.	46,9	44,6	49,4	47,4	47,7	48,7	41,9	43,7	50,1
Hür irade ile oy kullanma	Demokratik seçimlerde hür irademle oy kullanıyorum.	33,3	30,5	32,0	38,0	38,3	31,7	28,1	32,3	34,2
İfade özgürlüğü	Görüşlerimi ifade ettiğim için baskıya uğramaktan endişe duymuyorum.	75,9	76,2	74,7	76,7	78,6	77,2	68,7	74,1	77,6
Örgütlü topluma katılım	Dernek, vakıf, sivil toplum örgütü veya siyasi partiye üyelik	88,4	87,9	88,9	88,6	87,5	89,3	88,3	87,3	89,6
		17,7	12,7	21,8	19,8	17,5	18,3	16,6	22,8	12,5

Üniversite ve üzeri eğitilmişlerin toplumsal katılım alt endeksleri daha düşük: İGE-K Toplumsal Katılım alt endeksi, üniversite ve üzeri eğitilmiş grupta (57,8), ilkokul ve altı eğitilmiş (61,0) kesimden kısmen, orta düzey eğitilmiş kesimden ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde (61,3) daha düşüktür. Bu durumun altında, kamudan bilgiye erişim, haber alma özgürlüğü, medyaya güven, yönetişim ve demokratik seçimlerde hür irade ile oy kullanma konusunda, üniversite ve üzeri eğitilmiş grubun, diğer eğitim gruplarına göre -çoğu yerde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olan- değerlendirme skorları yatmaktadır.

Kadınların toplumsal katılım alt endeksi erkeklerden kısmen daha yüksek ancak örgütlülük düzeyi daha düşük: İGE-K Toplumsal Katılım alt endeksi, kadınlarda (61,5) kısmen daha yüksek görünmekle birlikte, istatistiksel olarak erkekler ile (59,4) eş düzeydedir. Alt unsurlarda, kadınlar çoğu unsurda erkeklere göre -zaman zaman belirgin ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde- daha olumlu değerlendirmede bulunmuştur. Ancak kadınların örgütlülük düzeyi (12,5), erkeklere göre (22,8) belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

Bölgeler arasında, Güneydoğu Anadolu (51,4) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük, Doğu Karadeniz (70,8) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek skor almıştır. Bunun dışında kalan bölgelerin İGE-K Toplumsal Katılım alt endeksi sonuçları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Bununla birlikte Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki skorlarının görece düşük seviyesi bölgenin politik özellikleri ile birlikte düşünüldüğünde dikkat çekicidir.

3.4.6 İNSANİ GÜVENLİK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İnsani gelişimin koşullarını yaratma açısından ele alınan İGE-K İnsani Güvenlik alt endeksi 74,3 olmuştur. Bu skor, İGE-K bileşenleri içerisinde barınma bileşeninden sonraki en yüksek değer alan ikinci bileşendir. Alt endekse göre sıralı yüzde yirmilik gruplarda, yüzde yirmilik ilk dört dilim (toplamda ilk yüzde yüzde seksenlik kesim) için 60 puan üzerinde skorlar söz konusu iken, beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimin ortalaması 37,5'e kadar düşmektedir.

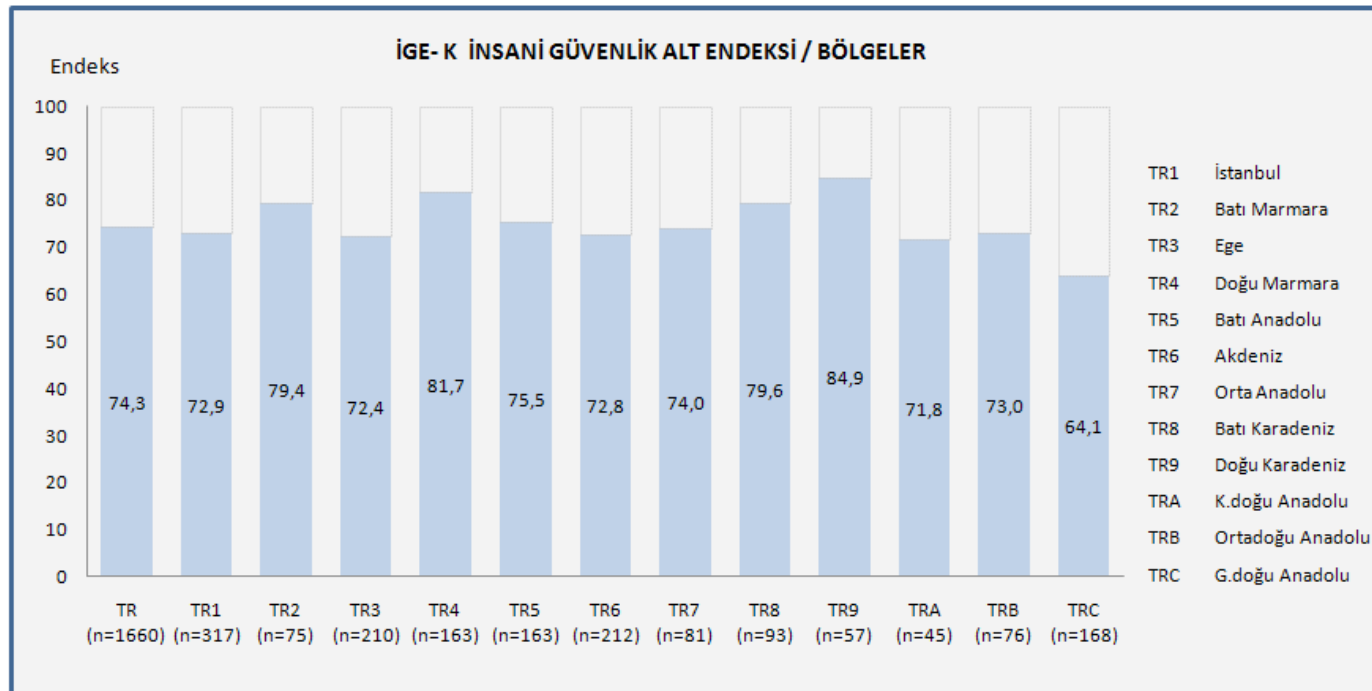
İnsani Güvenlik Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalaması
Birinci %20'lik dilim	98,1
İkinci %20'lik dilim	89,4
Üçüncü %20'lik dilim	79,6
Dördüncü %20'lik dilim	66,4
Beşinci %20'lik dilim	37,5

İnsani güvenlik açısından tedirginlik gözleniyor: Alt unsurlar incelendiğinde, terör tehdidi ve asayiş konusunda bireylerin kendini güvende hissetmediği anlaşılmaktadır.

Toplumsal toleransa rağmen istenilen yaşam tarzında herhangi bir engelle karşılaşmadan yaşama skoru düşük: Aynı şekilde, istenilen yaşam tarzında yaşamakta bir engelle karşılaşmamak konusunda da skorlar diğer unsurlara kıyasla düşük düzeydedir (68,3). Bununla birlikte, toplum genelinde farklı yaşam tarzlarına toleransın yüksek seviyede (84,9) olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçlar, farklı yaşam tarzına karşı bireysel olarak toleranslı olursa da, çevresel olarak bu toleransın hissedilmediğine işaret etmektedir. Bireylerin hayatlarına yön vermek konusunda (82,4) ve inanç özgürlüğü açısından (83,3) herhangi bir sıkıntı yaşamadıkları anlaşılmaktadır.

		TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
TEMA	İNSANİ GÜVENLİK ALT ENDEKSİ	74,3	74,1	74,3	74,4	73,8	75,3	73,0	74,3	74,2
Asayiş	Can ve mal güvenliğim açısından kendimi güvende hissediyorum.	64,0	66,6	60,9	63,9	63,4	65,3	62,4	64,3	63,7
Terör tehdidi hissetmeme	Günlük hayatımda terör tehlikesi hissetmiyorum.	49,9	49,9	49,5	50,3	51,0	51,0	45,7	54,8	44,9
Kamuda İnsan Hakları	Belediye, hastane, okul, karakol, SGK, vergi dairesi gibi kamu kurumlarında din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	73,6	74,0	73,3	73,3	71,6	75,2	73,7	71,8	75,3
Mahallede insan hakları	Komşularım ile olan ilişkilerimde din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	83,3	82,6	83,6	83,9	84,4	83,6	80,8	82,1	84,5
İş/ okul hayatında insan hakları	Çalışma/okul hayatımda din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	78,9	79,3	78,8	78,5	77,9	79,4	79,6	78,5	79,3
Yaşam tarzı	İstediğim yaşam tarzına uygun yaşamak konusunda herhangi bir engelle karşılaşmıyorum.	68,3	67,3	67,7	70,1	67,6	68,6	68,8	68,7	67,9
Yaşam tarzı	Komşularımın benden farklı bir yaşam tarzına sahip olmasını normal karşılıyorum.	84,9	86,0	86,5	81,8	81,5	86,6	87,1	83,7	86,0
İnanç özgürlüğü	İnançlarımın uygun yaşamak konusunda herhangi bir engel ile karşılaşmıyorum.	83,3	81,9	85,2	83,1	83,6	84,6	79,9	81,2	85,4
Özgür yaşam seçimleri	Hayatıma yön vermek konusundaki seçimlerimde özgürüm.	82,4	79,8	83,4	84,8	83,5	83,2	79,0	83,7	81,1

Bölgeler arasında, Güneydoğu Anadolu (64,1) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük, Doğu Karadeniz (84,9) ve Doğu Marmara (81,7) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek skor almıştır.

3.4.7 SOSYAL ADALET ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İGE-K Sosyal Adalet alt endeksi 63,2 olmuştur. Alt endekse göre sıralı yüzde yirmilik gruplarda, ilk üç yüzde yirmilik (toplamda ilk yüzde altmışlık kesim) için 60 puan üzerinde skorlar söz konusu iken, dördüncü dilimde ortalama 51,4 olmuş, beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ortalama 28,1 seviyesine kadar düşmüştür.

Sosyal Adalet Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim	93,6
İkinci %20'lik dilim	77,4
Üçüncü %20'lik dilim	65,7
Dördüncü %20'lik dilim	51,4
Beşinci %20'lik dilim	28,1

Sosyal Adalet alt endeksinin istisnai durumu, içinde adalet ve mültecileri kabul konularında, kanaate dayalı iki unsur barındırmasıdır. “Mahkemeye işim düşerse adalet yerini bulur” ve “Mülteci bir komşum olmasından rahatsızlık duymam” ifadeleri, bu açıdan çalışma içinde istisnai ifadelerdir.

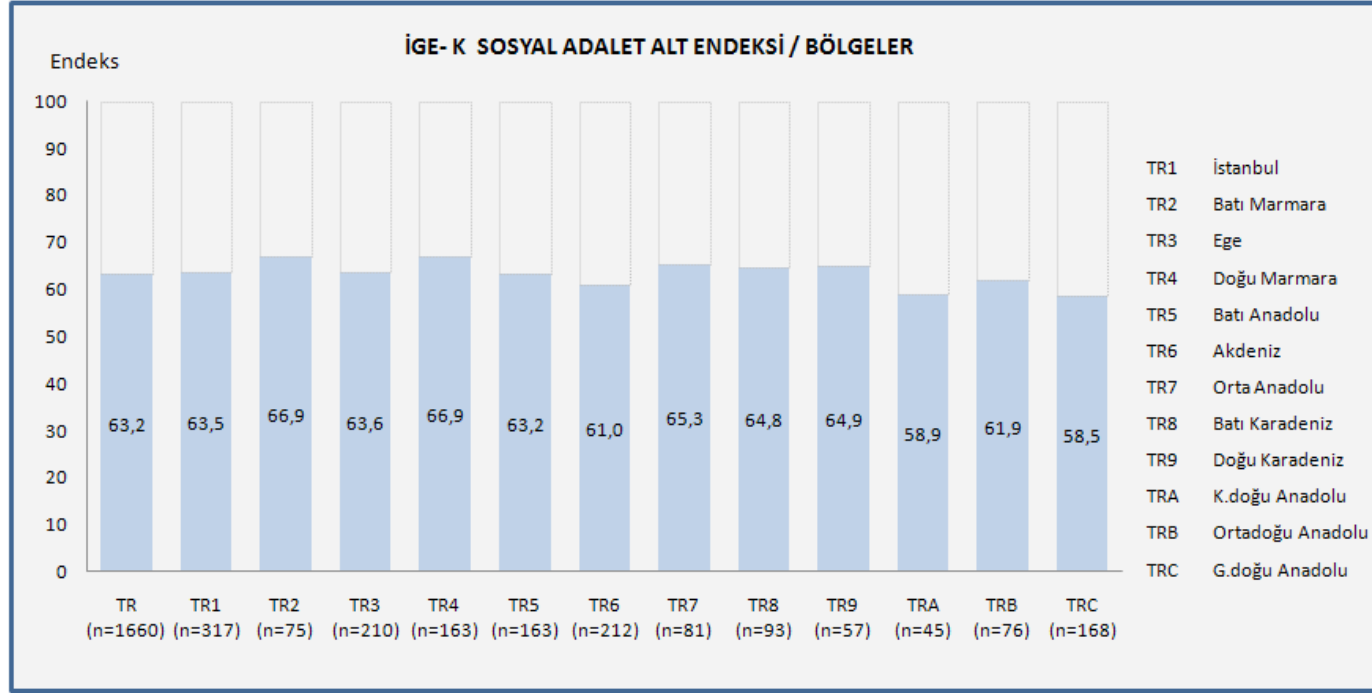
Sosyal Adalet kapsamı içinde ele alınmak istenen cinsiyet ayrımcılığı konusu ile, 65 yaş üzeri, bedensel engelliler gibi dezavantajlı gruplara yönelik yapılan sorgulamalar, çalışmanın bu aşamasında raporlanmamıştır. Ancak yapılan bu çalışma sonunda, bu gruplara yönelik özel bir sorgu sistemi ve modüler bir yaklaşım uygulanması gerekliliği tespit edilmiştir.

Alt endeksin unsurları incelendiğinde ilk etapta adalet sistemine güven ve örgütlenme serbestliği konularındaki değerlendirmenin belirgin şekilde düşük -50 puan bandında- ve olumsuz olduğu göze çarpmaktadır. Mültecilerle birlikte yaşamak konusundaki skorun 60 puan bandındaki skorun seviyesi ise bu konudaki kısmi isteksizliğe işaret etmektedir.

		TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
TEMA	SOSYAL ADALET ALT ENDEKSİ	63,2	63,2	63,6	62,9	64,2	63,1	61,9	62,3	64,1
Adalet	Mahkemeye işim düşerse adalet yerini bulur.	54,0	52,4	56,4	53,6	59,3	53,9	45,1	52,0	55,9
Örgütlenme	Menfaatlerimi korumak amacıyla dernek, sendika, parti, sivil toplum kuruluşları gibi birliklere katılma serbestliğim var.	57,0	59,5	56,2	54,7	53,7	57,3	62,2	57,5	56,5
Mülteciler	Mülteci bir komşum olmasından rahatsızlık duymam.	66,2	66,4	65,8	66,2	66,3	65,6	66,9	65,7	66,6
Seyahat imkanı	Şehir içinde istediğim yere rahatça ulaşabileceğim toplu taşıma imkanı var.	75,7	74,3	76,0	77,3	77,4	75,5	73,4	74,0	77,5

Bölgesel sonuçlara göre, bölgeler arasında İGE-K Sosyal Adalet alt endeksi yakın değerlerdedir ve skorlar bölgeler arasında istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır.

3.4.8 ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İnsani gelişimin koşullarını yaratma açısından ele alınan İGE-K Çevresel Sürdürülebilirlik alt endeksi 66,1 olmuştur. Alt endekse göre sıralı yüzde yirmilik gruplarda, yüzde yirmilik ilk üç dilimde (toplamda ilk yüzde altmışlık kesim için) 60 puan ve üzerinde ortalama skorlar söz konusu iken, dördüncü dilimde ortalama 54,4 olmuş, beşinci (en düşük skor alan) yüzde yirmilik dilimde ise ortalama 29,8 seviyesine kadar düşmüştür.

Çevresel Sürdürülebilirlik Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalama
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	95,5
İkinci %20'lik dilim	80,6
Üçüncü %20'lik dilim	68,9
Dördüncü %20'lik dilim	54,4
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	29,8

Kamusal kararlarda doğal dengenin gözetilmediği görüşü belirgin: Alt unsurlar detaylı olarak incelendiğinde, kamusal kararların doğal dengeyi gözetilerek alınması konusunda skorun oldukça düşük olduğu (57,0) dikkat çekmektedir. Doğal ve sağlıklı gıdaya erişim konusu da en düşük skor alan (60,9) ikinci konu olmuştur.

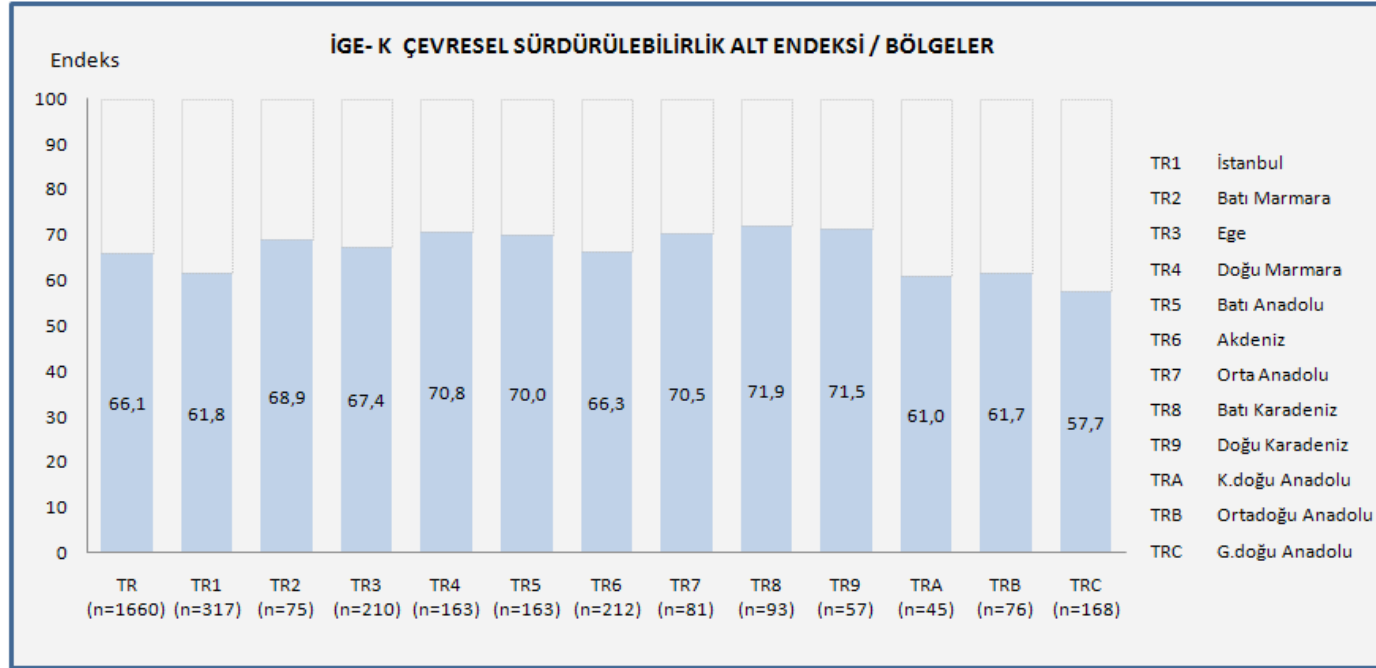
TEMA	ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALT ENDEKSİ	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
Temiz suya erişim	İhtiyacım olan temiz suya kesintisiz olarak ulaşıyorum.	66,1	64,8	66,7	67,1	67,3	65,6	65,0	66,1	66,0
Temiz havaya erişim	Yaşadığım yerin havası sağlıklı bir yaşam için gereken düzeyde temiz.	69,3	70,3	69,8	67,6	68,1	69,3	71,5	69,5	69,2
Doğal dengenin gözetilmesi	Yaşadığım çevredeki imar, atık yönetimi, faaliyet izinleri gibi kamusal kararlar doğal dengeye zarar vermeyecek şekilde alınıyor.	65,7	61,6	67,0	69,7	68,5	65,3	61,7	68,0	63,5
Doğal gıdaya erişim	Pazar/ market alışverişlerimde doğal ve sağlıklı gıdalar buluyorum.	57,0	54,2	59,4	58,2	61,8	55,9	51,1	56,7	57,3
Yeşil alan	Yaşadığınız bölgede yürüyüş mesafesinde ulaşabildiğiniz yeşil alan/park/ bahçe olması	60,9	60,0	61,3	61,6	62,5	60,6	58,8	59,7	62,1
		77,4	77,8	75,8	78,5	75,5	76,9	81,8	76,9	78,0

Gençler çevresel sürdürülebilirlik konusunda orta ve ileri yaşlara göre daha eleştirel: İGE-K Çevresel sürdürülebilirlik alt endeksi yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değişmemektedir. Bununla birlikte, skorların genel eğilimi ve alt unsur skorlarında yaş grupları arasında ortaya çıkan bazı farklar, gençlerin (18-34 yaş) çevresel sürdürülebilirlik konusunda 35 yaş üstüne göre daha eleştirel olduğuna işaret etmektedir. Gençlerin (18-34 yaş) temiz havaya erişim ve kamusal kararlarda doğal dengenin gözetilmesi konularındaki değerlendirmeleri, orta ve ileri yaş gruplarına göre belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha olumsuz olmuştur.

Eğitim seviyesi arttıkça bireyler daha iyi imkanlara sahip ve daha eleştirel olmaktadır: Eğitim düzeyine göre İGE-K Çevresel sürdürülebilirlik alt endeksi anlamlı şekilde değişmemektedir. Alt endeksin eğitime göre fark göstermemesinin sebebi, temiz suya ve yeşil alana erişim açısından eğitim yükseldikçe iyileşen bir durum varken, çevre bilinci konusunda eğitim düzeyi yükseldikçe artan eleştirelilikle birlikte düşen skorlardır. Örneğin temiz suya kesintisiz erişim ve yeşil alana yakınlık skorları, eğitim düzeyi yükseldikçe yükselmektedir. Ancak kamusal kararlarda doğal dengenin gözetilmesi konusunda orta düzey ve üzerinde eğitilmiş kişilerin değerlendirmesi, ilkokul ve altı eğitilmiş kişilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

Kadın ve erkekler arasında İGE-K Çevresel Sürdürülebilirlik alt endeksi istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır. Bununla birlikte, alt unsurlarda kadınların temiz havaya erişim konusundaki değerlendirmeleri, erkeklerden belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük, doğal gıdaya erişim skorları ise belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir.

Bölgesel sonuçlara göre, İstanbul ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin İGE-K Çevresel sürdürülebilirlik alt endeksi, diğer bölgelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür. Güneydoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerindeki skorların düşük olması, coğrafi açıdan dikkat çekicidir.

3.4.9 SOSYAL HAYAT ALT BİLEŞENİ DETAYLARI

İnsani gelişimin koşullarını yaratma açısından ele alınan İGE-K Sosyal Hayat alt endeksi, tüm alt bileşenler içinde en düşük skora sahiptir: 30,7. Genel olarak düşük seviyede olan alt endekse göre sıralı yüzde yirmilik gruplarda dağılımı incelendiğinde, ilk yüzde yüzde yirmilik dilim dışında kalan kesimlerin 60 puan seviyesinin altında ve birinci yüzde yirmilik dilimin ortalamasının da ancak 60,4 seviyesinde olduğu görülmektedir. Beşinci yüzde yirmilik dilim için sosyal hayat alt endeks ortalaması 6,2 puana kadar düşmektedir.

Sosyal Hayat Alt Endeksi Dağılımı	Dilim ortalaması
Birinci %20'lik dilim (en yüksek)	60,4
İkinci %20'lik dilim	41,3
Üçüncü %20'lik dilim	30,2
Dördüncü %20'lik dilim	20,5
Beşinci %20'lik dilim (en düşük)	6,2

Sosyal aktivite sıklığından hareketle hesaplanan endeks değerlerine göre en sık yapılan sosyal aktivite yürüyüş, bisiklete binmek gibi sportif faaliyetlerdir. Bununla birlikte spor maçlarını izlemek, sanatsal faaliyetleri takip etmek ve ev dışında yemek yeme gibi sosyal faaliyetler açısından skorlar son derece düşüktür.

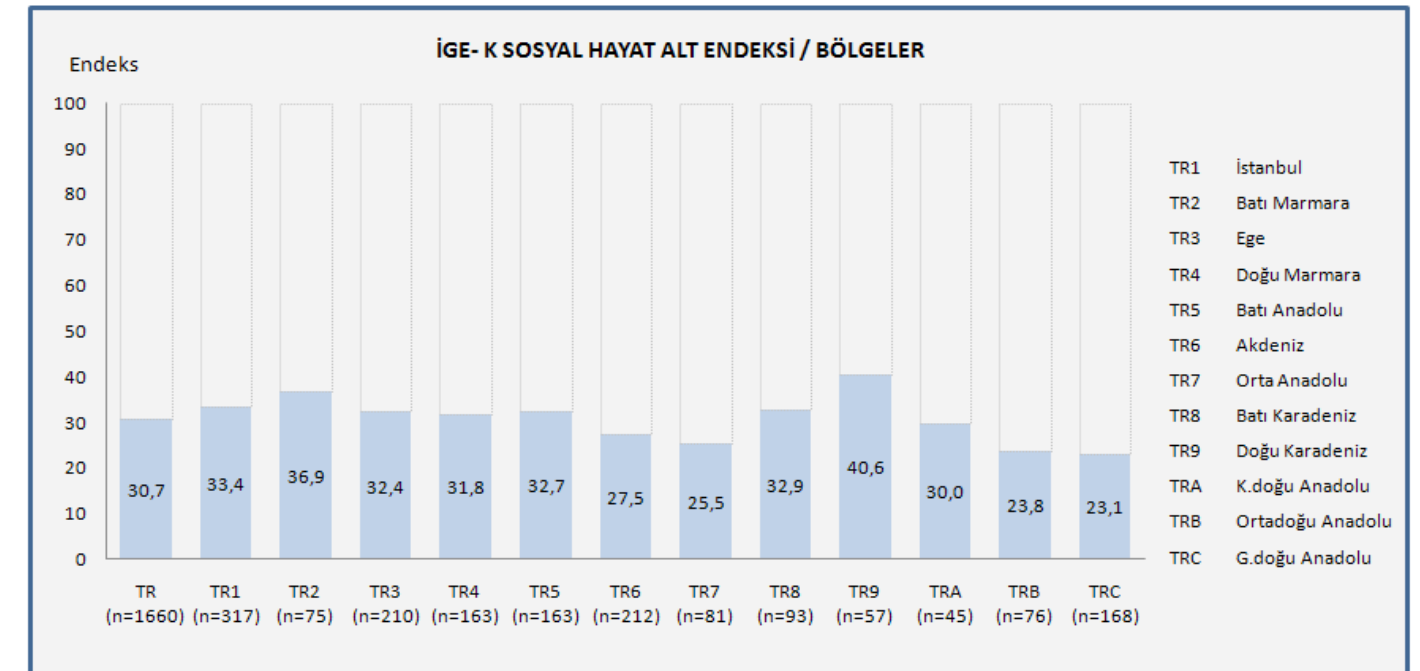
TEMA	SOSYAL HAYAT ALT ENDEKSİ	TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
Sanatsal faaliyetler	Sinema, tiyatro gibi sanatsal gösterilere gitmek	26,6	37,1	22,1	17,9	14,3	29,1	42,7	26,4	26,9
Spor maçları	Basketbol, futbol, voleybol gibi spor karşılaşmalarına gitmek	17,7	25,1	14,6	11,5	9,5	21,4	24,3	26,4	9,0
Dışarıda yemek	Ev dışında bir kafe veya restoranda yemek yemek	37,6	46,1	34,5	29,8	25,6	40,5	52,0	37,6	37,5
Spor yapmak	Sağlığınız için yürüyüş, bisiklet, jimnastik gibi spor yapmak	41,0	44,0	37,8	40,3	32,1	43,7	50,9	43,4	38,6

Gençlerin sosyal hayat düzeyi orta ve ileri yaş gruplarına kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir.

Eğitim düzeyi arttıkça sosyal hayat düzeyi belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yükselmektedir.

Erkeklerin İGE-K Sosyal Hayat alt endeksi, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin özellikle spor maçlarına gitme ve spor yapma sıklığı, kadınlardan belirgin şekilde daha yüksektir.

Bölgeler bazında, Doğu Karadeniz (40,6) en yüksek, Güneydoğu Anadolu (23,1) en düşük sosyal hayat endeks skoruna sahiptir. Doğu Karadeniz, Batı Marmara bölgelerinde İGE-K sosyal hayat skorları diğer bölgelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu skorları diğer bölgelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

4. SONUÇ

📖 İGE-K skoru 100 üzerinden 59,3 - geliştirmeye açık ve orta düzeyde.

Türkiye'deki bireylerin insani gelişim konusunda sahip olduğu imkân ve fırsatları, yaşanan deneyime dayalı olarak tespit etmek üzere tasarlanan araştırmanın sonuçları, Türkiye'de insani gelişim düzeyinin geliştirmeye açık, orta düzey bir seviyede olduğunu göstermektedir. Hesaplanan İGE-K değeri 0-100 arasında 59,3 olmuştur.

📖 İnsani gelişimin temel göstergeleri içinde eğitim ve bireysel ekonomi değerlendirmesi olumsuz, barınma ve sağlık daha olumlu.

İnsani gelişimin bileşenleri incelendiğinde, bu konuda temel göstergeler arasında kabul edilen bireysel ekonomik durum (43,6) ve eğitim (46,3) bileşenlerinin 50 puan altında olduğu tespit edilmiştir. Sağlık (70,5) ve barınma (78,8) konuları ise daha olumlu değerlendirilmiş ve 70 puan bandında skorlar almıştır.

Araştırma bulguları, bireylerin kendilerini ekonomik açıdan güvende hissetmediklerini göstermektedir. Bireyler ancak temel ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli ekonomik güce sahip görünmektedir. Ancak işsizlik/ekonomik kriz/ hastalık gibi olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda geçimini sağlayamayacak durumda olduklarını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra, ileri yaşlardaki ekonomik durumları hakkında da kendilerini güvende hissetmemektedirler.

Eğitim alanında ise, verilen eğitimin niteliğinin düşük olduğu yorumu yapılmıştır. Kuşaklar arasında eğitime erişim konusunda bir iyileşme olsa da, eğitimin niteliği konusunda yapılan değerlendirmeler olumsuz ve düşük seviyededir (40-50 puan bandında).

Sağlık konusu, insani gelişimi doğrudan etkileyen temel bileşenler içerisinde en olumlu değerlendirilen konu olmuştur. Bu konuda da iyileştirme alanları olmakla birlikte, sağlıklı bir ömür için sahip olunan imkân ve fırsatların deneyime dayalı öz değerlendirme skoru 70 puan seviyesinde, diğer bileşenlere göre yüksek düzeydedir.

Barınma konusunda genel olarak olumlu değerlendirmeler ve 70 puan bandında bir skor söz konusudur. Barınmada konutun alt yapı özelliklerine yönelik skorlar görece yüksek iken, konut çevresine yönelik gürültüsüzlük ve temiz hava gibi konularda skorlar kısmen daha düşüktür. Bu sonuç şehir planlaması ve belediyecilikte dikkate alınması gereken bir geri bildirim olarak kabul edilebilir.

📖 İnsani gelişime koşullar hazırlayan bileşenler, temel göstergelere göre daha olumlu. Sosyal hayat hariç.

Toplumsal Katılımcılık (60,5), 60 puan seviyesinde, geliştirmeye açık orta düzey bir skor almıştır. Bireylerin karar alma süreçlerine katılım ve hür irade ile oy kullanma konusundaki değerlendirmeleri (70-80 bandında) olumlu değerlendirilen konular olmuştur. İfade özgürlüğü konusunda ise görüşlerini her yerde özgürce ifade etme (66,9) konusunda kısmi bir çekingenlik olsa da, görüşlerini ifade ettiği için baskıya uğramaktan endişe edilmediği (88,4) belirtilmektedir. Örgütlü toplumun bir parçası olma, yönetim ve medyaya güven konuları ise daha olumsuz ve düşük skorlarla (50 puan ve altında) değerlendirilmiştir. Özellikle gençlerin ve kadınların dernek, vakıf, sivil toplum kuruluşu veya siyasi parti yolu ile örgütlenme düzeyi belirgin şekilde düşüktür.

İnsani Güvenlik (74,3), 70 puan bandında, olumlu değerlendirilen bir konu olmuştur. Bu alandaki yüksek skorun altında, farklı yaşam tarzlarına tolerans, mahallede ve işte/okulda dil, din, etnik köken yüzünden

ayrımcılık yaşamamak, bireysel hayata yön veren seçimlerde özgür olmak ve inanç özgürlüğünü yaşamak konularında yüksek skorlarla ifade edilen olumlu değerlendirmeler yatmaktadır. Bununla birlikte can ve mal güvenliği ile terör tehlikesine yönelik belirgin bir tedirginlik söz konusudur. Bu tedirginlik İnsani Güvenlik alt endeks skorunu düşürmektedir. İlginç bir diğer bulgu da, farklı yaşam tarzlarına yönelik 80 puan bandında toplumsal toleransı işaret eden değerlendirmelere rağmen, yaşam tarzını özgürce yaşamak konusunda nispeten daha olumsuz -60 puan bandında-değerlendirmeler yapılmış olmasıdır.

Sosyal Adalet, (63,2) değerlendirmesi 60 puan seviyesinde puan almış, geliştirmeye açık orta düzey bir skor almıştır. Alt endeksin unsurları incelendiğinde ilk etapta adalet sistemine güven (54,0) ve örgütlenme serbestliği (57,0) konularındaki değerlendirmenin 50 puan bandında ve diğer unsurlardan belirgin şekilde düşük olduğu göze çarpmaktadır. Mültecilerle birlikte yaşamak konusundaki skorun 60 puan bandındaki seviyesi ise (66,2) bu konudaki kısmi isteksizliğe işaret eder düzeydedir.

Çevresel sürdürülebilirlik (66,1) konusunda 60 puan bandındaki skor, geliştirmeye açık, orta düzey bir seviyeye işaret etmektedir. Özellikle kamusal kararların doğal dengeyi gözeterek verilmesi ve doğal gıdalara ulaşım konularında, kamuoyunda olumsuz bir değerlendirme söz konusudur.

Soysal hayat, en düşük endeks değerini (30,7) alan alt bileşen olmuştur. Kadınların ve orta yaş ve üzeri grubun sosyal hayatı daha geridedir.

5. EKLER

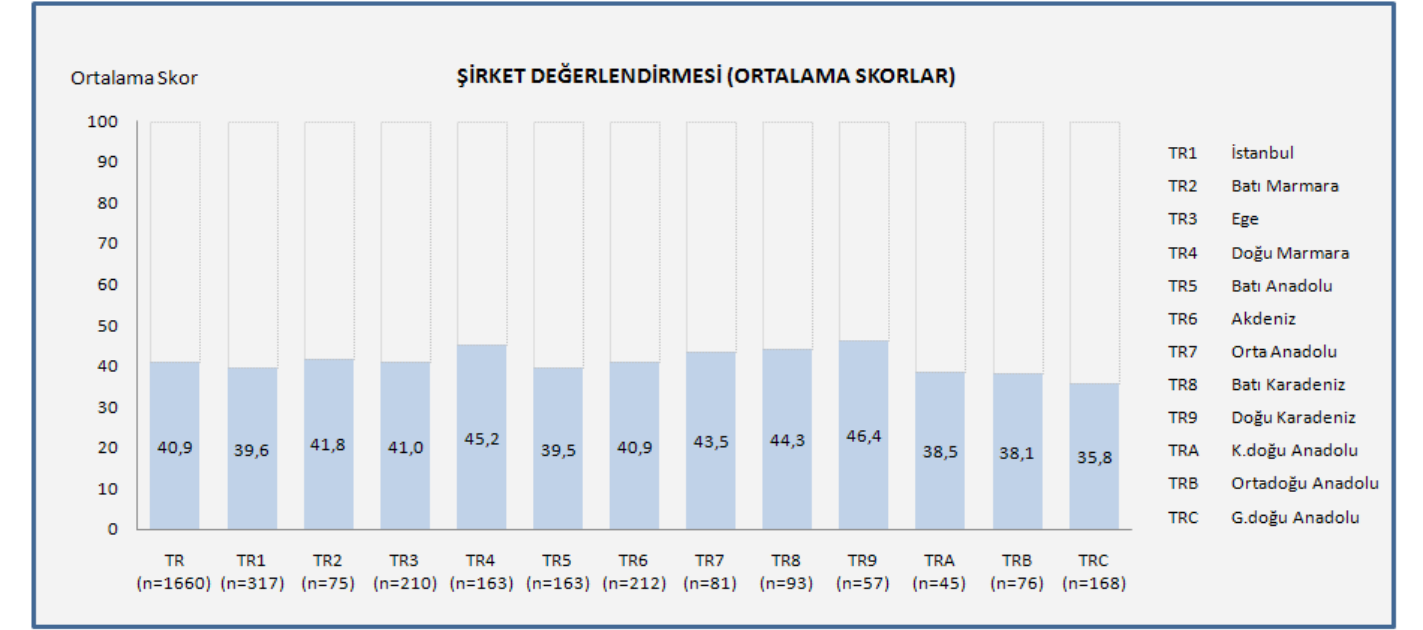
5.1 ŞİRKET DEĞERLENDİRMELERİ

Araştırmada şirketlerin insani gelişimdeki rollerini ve etkilerini anlamak üzere tüm katılımcılara ek sorular sorulmuştur. Sonuçlar şirketlerin genel olarak olumsuz değerlendirildiğini göstermektedir. Özellikle doğaya karşı sorumlu davranmak, çalışanlara serbest zaman imkânı tanımak ve çalışan haklarına uygun çalışma koşulları sunmak konularında şirketlerin sorumlu davranmadıkları algısı yaygın görünmektedir.

Yaşa gruplarına göre şirket değerlendirmeleri değişmezken, eğitim düzeyi yükseldikçe, şirketlere yönelik algı görece daha olumsuz hale gelmektedir. Erkeklerin şirket değerlendirmeleri, kadınlardan belirgin şekilde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olumsuzdur.

		TOPLAM (n=1660)	Gençler (18-34) (n=771)	Orta yaş (35-49) (n=525)	İleri Yaş (50-65+) (n=364)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=531)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=750)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=379)	Erkek (n=872)	Kadın (n=788)
TEMA	ŞİRKET DEĞERLENDİRMESİ	40,9	41,0	40,5	41,1	43,1	41,1	36,6	38,6	43,1
İş yaratma	Türkiye'de şirketler insanların sürdürülebilir geçimlerini sağlayacak nitelikte iş yaratıyor.	45,8	46,5	46,1	44,8	46,7	46,7	42,5	43,1	48,6
Sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı	Türkiye'de şirketler güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı yaratma konusunda sorumluluklarını yerine getiriyor.	42,2	41,3	42,1	43,3	43,9	42,4	38,6	39,7	44,6
Çalışan hakları	Türkiye'de şirketler çalışan haklarına uygun çalışma koşulları sunuyor.	39,8	39,1	39,6	40,9	42,9	39,3	35,7	37,2	42,4
Çalışanların gelişimi	Türkiye'de şirketler çalışanlarının becerilerini geliştirecek işleri/ iş ortamlarını yaratıyor.	42,7	41,3	43,1	44,2	46,5	42,3	37,1	41,3	44,2
Çalışanlara serbest zaman imkanı	Türkiye'de şirketler çalışanlarına sosyal/aile hayatlarını dengeli bir şekilde götürmesi için serbest zaman imkânı tanıyor.	36,8	34,8	36,3	39,8	41,7	36,3	29,4	35,2	38,3
Sendikalaşmaya saygı	Türkiye'de şirketler çalışanlarının sendika üyeliğine engel olacak şekilde davranmıyor.	41,3	44,4	39,1	39,6	39,7	41,9	43,2	39,2	43,5
Doğaya karşı sorumluluk	Türkiye'de şirketler faaliyetleri sırasında doğaya karşı sorumlu davranıyor.	35,9	36,5	36,1	34,9	38,5	36,4	30,4	33,4	38,4
Sosyal sorumluluk	Türkiye'de şirketler toplumun gelişmesine katkı sağlayacak projeler ile sosyal sorumluluklarını yeterli düzeyde yerine getiriyor.	42,4	43,9	41,7	41,2	44,7	43,7	35,9	39,9	45,0

Şirket değerlendirmeleri bölgeler bazında incelendiğinde, bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmektedir.

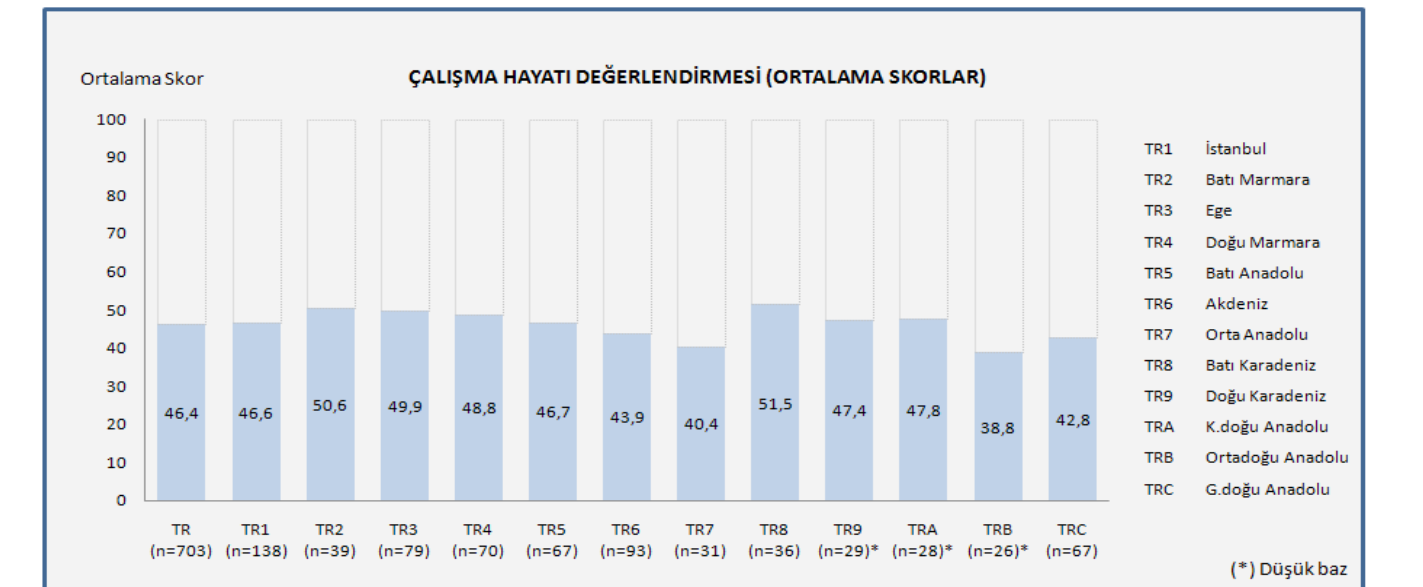
5.2 ÇALIŞMA HAYATI DEĞERLENDİRMELERİ

Çalışan kişilere yönelik sorulan çalışma hayatı sorularının cevapları incelendiğinde, çalışma hayatının olumsuz değerlendirildiği görülmektedir. Çalışanlar işlerini büyük oranda stresli ve zahmetli bulmaktadırlar.

		TOPLAM (n=703)	Gençler (18-34) (n=344)	Orta yaş (35-49) (n=274)	İleri Yaş (50-65+) (n=85)	İlkokul ve altı (5 yıl ve altı) (n=164)	Orta düzey eğitim (8-11 yıl) (n=320)	Üniversite ve üzeri (13+ yıl) (n=219)	Erkek (n=536)	Kadın (n=167)
TEMA	ÇALIŞMA HAYATI	46,4	47,5	44,2	48,9	43,3	46,0	49,6	46,4	46,4
Mesleki gelişim	İşim mesleki gelişimim için iyi fırsatlar sunuyor.	53,3	59,0	47,9	50,9	42,6	52,0	64,2	53,1	54,0
İş stresi	İşim çok stresli ve zahmetli (değil*)	38,5	33,9	40,4	46,8	47,5	36,8	33,6	38,6	38,3
Adil değerlendirme	Hak ettiğime uygun şekilde mevki ve ücret ediniyorum.	47,4	49,5	44,3	49,1	39,7	49,2	51,2	47,6	46,9

(* Bu unsur olumsuz olduğundan, skala ters çevrilerek analiz edilmiştir. Skor bu konudaki olumlu geri bildirimlerin (38,5) düzeyinde olduğunu göstermektedir.)

Çalışma hayatının bölgesel sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

(* Düşük baz)

5.3 EK TABLO

Endeks alt unsurlarına tamamen ve büyük oranda katılanların yüzdesel oranları:

	T4B* (%)
SAĞLIK UNSURLARI	
İhtiyaç duyduğumda gereken sağlık hizmetlerine ulaşabiliyorum.	67%
Sağlık problemlerimi çözecek şekilde tedavi olabiliyorum.	66%
Doktor, tedavi ve ilaç masraflarımı rahatlıkla karşılıyorum.	65%
Günlük beslenmem için yeterli miktarda yiyeceğim oluyor.	70%
Temiz ve güvenilir gıdalar ile besleniyorum.	59%
EĞİTİM UNSURLARI	
İstediğim seviyeye kadar eğitim almak için gerekli imkânlarım var/oldu.	40%
Aldığım eğitim bana geçimimi sağlayacak bir meslek kazandırdı.	34%
Okul yıllarımda ihtiyaç duyduğum mesleki bilgilendirmeye/rehberliğe ulaştım/ ulaşıyorum.	31%
Aldığım eğitim fen, sosyal bilimler, sanat, spor gibi alanlarda yeteneklerimi geliştirdi.	28%
Hayatımı etkileyecek konularda bilgiye ulaşmak için interneti verimli şekilde kullanabiliyorum.	54%
BİREYSEL EKONOMİ UNSURLARI	
Barınma, yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarımı karşılayacak düzeyde gelirim/servetim var.	46%
İşsizlik, ekonomik kriz, hastalık gibi dar zamanlarda barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli gelirim/ servetim var.	36%
Beklenmedik harcamaları karşılamak için yeterli gelirim/servetim var.	27%
Geçinmem için yeterli düzeyde çalışma fırsatı/ iş imkânı var.	31%
Evden uzak 15 günlük bir tatili ekonomik olarak karşılayabiliyorum.	23%
Yıpranmış veya eskimiş eşyalarımı yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	29%
Elbiseleri yenilemek için yeterli maddi gücüm var.	38%
Gelecekteki ekonomik durumum hakkında kendimi güvende hissediyorum.	31%
İleri yaşlarım için geçim endişem yok	34%
Gelirle Geçinme (1)	18%
BARINMA UNSURLARI	
Kanalizasyon tesisatı - Problem yok (%)	85%
Çatı/duvar/pencere - Problem yok (%)	80%
Gürültüsüzlük - Problem yok (%)	65%
Temiz çevre ve hava- Problem yok (%)	70%
Suç ve şiddet olmayan çevre- Problem yok (%)	85%
Kesintisiz elektrik (2)	88%
Kesintisiz boru suyu (2)	91%
Kesintisiz doğalgaz / tüp gaz (2)	99%
Yeterli ısınma finansmanı (2)	90%

(* T4B (Top 4 Box), 1 ile 10 arasında katılım düzeyi sorulan unsurlar için en yüksek 4 puanı (10,9,8,7) verenlerin yüzdesel dağılımını gösterir. T4B (%) unsura tamamen ya da büyük oranda katılanların yüzdesini gösterir.

(1) Gelirimle rahat rahat geçinebiliyorum diyenler (%)

(2) Hiçbir zaman kesinti yaşamayanlar ve nadiren kesinti yaşayanlar (%)

	T4B(%)
TOPLUMSAL KATILIM UNSURLARI	
Hayatımı etkileyecek konularda karar alma süreçlerine katılıyorum.	72%
Hayatımı etkileyecek konularda doğru zamanda doğru bilgiye ulaşıyorum.	65%
Hayatımı etkileyecek konularda resmi kurumlardan istediğim bilgilere ulaşıyorum.	54%
Düşüncelerimi her yerde özgürce ifade ediyorum.	61%
İnternet, radyo, TV, gazete gibi mecralardan özgürce haber alıyorum.	66%
İnternet, radyo, TV, gazetelerden aldığım haberlerin doğruluğuna güveniyorum.	35%
Yaşadığım yerde yapılması planlanan park, köprü, baraj gibi çevreyi değiştirecek kamusal projelerde vatandaş olarak fikrim alınıyor.	23%
Demokratik seçimlerde hür irademle oy kullanıyorum.	73%
Görüşlerimi ifade ettiğim için baskıya uğramaktan endişe duymuyorum.	88%
Dernek, vakıf, sivil toplum örgütü veya siyasi partiye üyelik (3)	18%
İNSANİ GÜVENLİK	
Can ve mal güvenliğim açısından kendimi güvende hissediyorum.	57%
Günlük hayatımda terör tehlikesi hissetmiyorum.	42%
Belediye, hastane, okul, karakol, SGK, vergi dairesi gibi kamu kurumlarında din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	71%
Komşularım ile olan ilişkilerimde din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	83%
Çalışma/okul hayatımda din, mezhep veya etnik kökenim sebebi ile herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.	77%
İstediğim yaşam tarzına uygun yaşamak konusunda herhangi bir engelle karşılaşmıyorum.	63%
Komşularımın benden farklı bir yaşam tarzına sahip olmasını normal karşılıyorum.	84%
İnançlarımın uygun yaşamak konusunda herhangi bir engel ile karşılaşmıyorum.	83%
Hayatıma yön vermek konusundaki seçimlerimde özgürüm.	80%
SOSYAL ADALET	
Mahkemeye işim düşerse adalet yerini bulur.	45%
Menfaatlerimi korumak amacıyla dernek, sendika, parti, sivil toplum kuruluşları gibi birliklere katılma serbestliğim var.	49%
Mülteci bir komşum olmasından rahatsızlık duymam.	61%
Şehir içinde istediğim yere rahatça ulaşabilecek toplu taşıma imkânı var.	73%
ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UNSURLARI	
İhtiyacım olan temiz suya kesintisiz olarak ulaşıyorum.	65%
Yaşadığım yerin havası sağlıklı bir yaşam için gereken düzeyde temiz.	60%
Yaşadığım çevredeki imar, atık yönetimi, faaliyet izinleri gibi kamusal kararlar doğal dengeye zarar vermeyecek şekilde alınıyor.	48%
Pazar/ market alışverişlerimde doğal ve sağlıklı gıdalar buluyorum.	52%
Yaşadığınız bölgede yürüyüş mesafesinde ulaşabildiğiniz yeşil alan/park/ bahçe var mı? (4)	77%
SOSYAL HAYAT UNSURLARI	
Sinema, tiyatro gibi sanatsal gösterilere gitmek (5)	14%
Basketbol, futbol, voleybol gibi spor karşılaşmalarına gitmek (5)	9%
Ev dışında bir kafe veya restoranda yemek yemek (5)	26%
Sağlığınız için yürüyüş, bisiklet, jimnastik gibi spor yapmak (5)	34%

(3), (4) Evet (%)

(5) Her zaman ve sıklıkla yapanlar (%)

ingev / İNSANI
GELİŞME
VAKFI

www.ingev.org